הלכות תלמוד תורה פרק ד - תמלול

סיכום השיעור

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' — פולשטענדיגער סיכום

הקדמה צום פרק — דער פלאץ פון פרק ד' אין דעם רמב"ם'ס סדר

פשט: דער רמב"ם'ס סדר אין הלכות תלמוד תורה: פרק א' — די חיוב צו לערנען; פרק ב' — דער מלמד תינוקות און זיין ארבעט; פרק ג' — דער כתר תורה, לערנען אויף דעם העכסטן לעוועל; פרק ד' — וויאזוי מ'לערנט אויף דעם העכסטן לעוועל, דער סדר פון דער **ישיבה**, פון א רבי וואס לערנט אויס תורה באמת.

חידושים:

1. **צוויי לעוועלס אין תלמוד תורה:** לויט דעם רמב"ם זענען דא צוויי לעוועלס אין דער מצוה פון תלמוד תורה: (א) די מצוה **כראוי** — דער כתר תורה, וואו מ'איז נושא ונותן מדעת עצמו, מ'לערנט אויף דעם העכסטן לעוועל; (ב) די מצוה וואס איז **שוה לכל נפש** — אפשר בדיעבד, דער בסיסישער חיוב וואס יעדער מוז יוצא זיין. פרק ד' באהאנדלט דעם ערשטן לעוועל — דעם בית המדרש / ישיבה, נישט דעם מלמד תינוקות.

2. **מלמדי תינוקות vs. ישיבה:** ביי מלמדי תינוקות (פרק ב') איז נישט געשטאנען קיין באדינגונג פון "הגון" — מ'לערנט מיט יעדן קינד, ווייל דאס איז חינוך. פרק ד' רעדט פון אן **עליטע אינסטיטוציע** — דער בית המדרש — וואו עס זענען שוין תנאים ווער מ'נעמט אריין.

הלכה א' — אין מלמדין אלא לתלמיד הגון

דברי הרמב"ם: "אין מלמדין את התורה אלא לתלמיד הגון, נאה במעשיו, או תם. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה — מחזירין אותו למוטב, ומדריכין אותו בדרך ישרה, ובודקין אותו, ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים: כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס, שנאמר 'כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד'. ואין כבוד אלא תורה, שנאמר 'כבוד חכמים ינחלו'. וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שהוא חכם גדול וכל העם צריכים לו, אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב, שנאמר 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא'. אמרו חכמים: אם דומה הרב למלאך ה' צבאות — יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו — אל יבקשו תורה מפיהו."

פשט:

מ'טאר נאר לערנען תורה (אויף דעם לעוועל פון בית המדרש) מיט א תלמיד וואס איז הגון — אדער "נאה במעשיו" (ער האט שוין גוטע מעשים), אדער "תם" (ער איז תמימות'דיג, נישט שלעכט). אויב דער תלמיד איז הולך בדרך לא טובה, דארף מען אים ערשט מחזיר זיין למוטב, אים בודק זיין, און ערשט דערנאך אריינברענגען אין בית המדרש. אויך א רב וואס גייט נישט אין א גוטן וועג — אפילו ער איז א גרויסער חכם — טאר מען נישט לערנען פון אים ביז ער טוט תשובה.

חידושים און ביאורים:

1. **פירוש "תם" — דריי מהלכים:**

(א) **תם = ער האט נאך נישט קיין חזקה צו גוטס אדער שלעכטס.** אזוי ווי דער חילוק צווישן "מועד" און "תם" ביי שור: "נאה במעשיו" איז ווי א "מועד לטובה" — ער האט שוין א חזקה פון גוטע מעשים. א "תם" האט נאך נישט "געשטויסן דריי מאל" — ער האט נישט קיין שלעכטע רעקארד, אבער אויך נישט קיין באוויזענע גוטע רעקארד.

(ב) **תם = ער האט גוטע אינטענשענס אפילו אן גוטע מעשים.** ער איז תמימות'דיג, ער וויל גוט, אבער ער האט נאך נישט אנגעהויבן צו טון.

(ג) **תם = ער ווייסט נאך נישט וואס ער דארף טון.** ער איז נישט שלעכט, ער איז פשוט נאך נישט אינפארמירט. ער איז אין א בחינה פון "תם" ווייל ער האט נאך נישט גענוג ידיעה צו זיין "הולך בדרך לא טובה" — מ'מוז שוין עפעס וויסן כדי צו קענען זיין א רשע.

2. **"הולך בדרך לא טובה" — נאר ווען ער ווייסט שוין וואס ער דארף טון:**

עס ווערט מדויק אז "הולך בדרך לא טובה" רעדט נאר פון איינעם וואס **ווייסט שוין** זיין חובת האדם, ער קען שוין אלע מצוות, **און ער טוט עס נישט**. אבער א מענטש וואס ווייסט נאך נישט — ער איז אין בחינה פון "תם", און מיט אים **לערנט מען יא** כל התורה כולה.

3. **דער רבי'ס אחריות צו מחזיר זיין למוטב — נישט בלויז ארויסווארפן:**

דער רמב"ם זאגט **נישט** אז מ'ווארפט דעם תלמיד ארויס. "מחזירין אותו למוטב" — **מ'דארף אקטיוו ארבעטן מיט אים**. דער ראש ישיבה קען זיך נישט ארויסדרייען און זאגן "ס'האט נישט מיט מיר צו טון". אויב דער תלמיד איז געקומען צו דיר, איז דיין פראבלעם. אויב ער איז נאך נישט ראוי צו לערנען, זאלסט קודם לערנען מיט אים מוסר, אים מדריך זיין. ס'איז נישט קיין תירוץ צו זאגן "איך גיי דיר נישט לערנען." אבער ס'ווערט אויך אנערקענט אז אפשר איז דאס אן "אנדערע דעפארטמענט" — ס'איז דא אן ארגאניזאציע פאר בעלי תשובה, און דער בית המדרש אליין איז נישט דער פלאץ פאר דעם.

4. **מחזיר למוטב דורך לערנען אליין:**

לויט דעם וואס מ'מוז לערנען תורה כל ימיו וכל שנותיו (פרק ג'), קען מען זאגן אז "מחזירין אותו למוטב" מיינט **אויך דורך לערנען** — מ'לערנט מיט אים דעם חלק התורה וואס וועט אים ברענגען צו תשובה. לדוגמא: **ספר המדע** זאל מען לערנען מיט יעדן, ווייל דאס זענען יסודי הדת. א גאנצן רמב"ם לערנט מען מיט יעדן. דער איסור פון "אין מלמדין" רעדט זיך נאר פון דעם לעוועל פון דער ישיבה — דער העכסטער לעוועל פון לומדות.

5. **דער בית המדרש אלס עליטע אינסטיטוציע:**

דער בית המדרש איז **נישט אפן פאר יעדן**. ס'איז אן עליטע אינסטיטוציע וואו מענטשן זענען שוין זוכה (אדער גייען זוכה ווערן) לכתרה של תורה. איינע פון די תנאים איז גוטע מעשים. כשרונות איז אפשר פשוט (אזוי ווי ר' חיים'ס ווארט וועגן א חזן — קודם דארף ער קענען זינגען, דאס דארף מען נישט זאגן; מ'רעדט אז אפילו ער קען שוין, דארף ער אויך זיין הגון).

6. **פארגלייך צו די ארבעע בנים פון דער הגדה:**

אין דער הגדה לערנט מען מיט אלע פיר בנים — חכם, רשע, תם, שאינו יודע לשאול. **דא לערנט מען נאר מיט דעם חכם און דעם תם.** דעם רשע — מ'שרייט אים אן אין דער הגדה, און אפשר איז דאס דער ענין פון "מחזירין אותו למוטב" — מ'טרייט אים צו מחנך זיין אז ער זאל תשובה טון, אבער מ'לערנט נישט מיט אים אויף דעם לעוועל פון בית המדרש.

7. **"כזורק אבן למרקוליס" — פארוואס דוקא דער משל:**

דער פסוק איז "כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד" (משלי כ"ו, ח).

דער פשוט פשט: אזוי ווי איינער ווארפט א שטיין מיט א שלינג, אזוי איז ווען מ'גיט א כסיל כבוד — ס'טוט א גרויסע שאדן. דער עיקר חידוש: **דער מענטש מיינט ער טוט א גוטע זאך, אבער ער טוט פארקערט.** ביי מרקוליס — דער עבודה זרה פון מרקוליס איז דורך ווארפן שטיינער. דער מענטש מיינט ער קלאפט אריין אין דער עבודה זרה (ער באקעמפט עס), אבער אין אמת'ן איז ער מכבד עס. די זעלבע זאך: דער רבי מיינט ער רוקט אריין תורה אין דעם תלמיד שאינו הגון, אבער אין אמת'ן גייט דער תלמיד

נוצן די תורה פאר שלעכטע וועגן – ער וועט ווערן א "רשע נבל ברשות התורה."

8. "כבוד" = תורה:

דער רמב"ם דרשנ'ט אז "כבוד" אין פסוק מיינט **תורה**, שנאמר "כבוד חכמים ינחלו." ווען מ'גיט א כסיל "כבוד" – דאס הייסט ווען מ'לערנט מיט אים תורה – גייט ער נוצן דעם כבוד/תורה פאר שלעכטס. **נאך א פשט:** אויב מ'מיינט אז דורך ארייגלייגן דעם תלמיד שאינו הגון צווישן רבנים און אים געבן כבוד וועט ער ווערן גוט – זאגט דער רמב"ם **פארקערט**: ער גייט נוצן דעם כבוד פאר שלעכטס, ער וועט ווערן **מער קרום**.

9. [Digression: רבי מאיר שפירא'ס שיטה:]

רבי מאיר שפירא פלעגט זאגן אז א רבי'ש אייניקל נעמט ער אלעמאל אריין אין ישיבה, אפילו ער קען נישט ביי דער פאראהער – ווייל א רבי גייט ער סיי ווי סיי זיין, זאל ער כאטש קענען אביסל לערנען. דער קאונטער-פוינט: לויט דעם רמב"ם קען דאס זיין פארקערט – אויב ער איז אינו הגון, קען דאס אים מאכן **ערגער**, נישט בעסער. אבער רבי מאיר שפירא'ס מעשה רעדט נישט פון אן "אינו הגון" – סתם פון איינער וואס האלט נישט פון לערנען, וואס איז אן אנדערע קאטעגאריע.

10. דער רב שאינו הולך בדרך טובה:

אויך דער רב מוז זיין הגון. אפילו ער איז א חכם גדול, אפילו כל העם צריכים לו – אויב ער גייט נישט אין א גוטן וועג, טאר מען נישט לערנען פון אים ביז ער טוט תשובה. דאס רעדט פון א רב וואס **לערנט ווייטער**, גיט שיעורים, אבער **טוט עבירות צו דער זייט** – ער נוצט די תורה אלס "קרדום לחפור בה." ער זאגט שיינע שיעורים, קיינער זאגט נישט אזא גוטע שיעורים ווי אים – אבער ער איז א רשע, א בעל מחלוקת, וכדומה. **שאלה:** ווער זאל אים מחזיר זיין למוטב? ער איז דאך אליין דער גרעסטער חכם, ס'איז נישטא קיין רבי'ס איבער אים. **תשובה:** ער וועט מוזן **אליין** תשובה טון – "עד שיחזור למוטב."

11. "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות" – פירוש:

דער פסוק זאגט "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב', ז'). דער רמב"ם פירושט:

- **"כהן"** מיינט דא נישט דער כהן פון כתר כהונה, נאר אן **עובד ה'** – ארידזשינעלי איז דאס געווען דער דזשאב פון די כהנים צו לערנען תורה מיט'ן פאלק.
- **"יבקשו"** – מלשון תלמיד, מ'קומט **בעטן** צו לערנען פון אים, "דורש ומבקש."
- **"כי מלאך ה' צבאות הוא"** – ער איז א **צדיק** וואס טוט דעם רצון ה'.

דער חידוש: "דומה למלאך" מיינט נישט קיין מיסטישע מדרגה – עס מיינט פשוט אז **ער טוט דעם רצון ה'**, ער טוט זיין שליחות. א מלאך טוט דעם רצון השם – אויב דער איד טוט אויך זיין שליחות, איז ער "דומה למלאך." עס איז איינס אדער דאס אנדערע, נישט דא קיין מיטלוועג.

12. דער היתר פון רבי מאיר (ביי אחר):

די גמרא ברענגט א היתר פון רבי מאיר, אז אויב מ'איז אן **אדם גדול** קען מען **תוכו אכל קליפתו זרק** – מ'קען לערנען דעם אינהאלט און אוועקווארפן דעם שלעכטן חיצוניות. אבער פאר **רוב מענטשן** איז דער היתר נישט שייך. דער תוספות פארבינדט דאס מיט דער סוגיא פון **אחר** (אלישע בן אבויה). שפעטער ווערט דערמאנט אז א רבי דארף ��ען דן זיין לכף זכות, אבער דא רעדט מען אין א פאל וואו עס איז **אבוויעסלי** אז מ'קען אים נישט דן זיין לכף זכות.

13. דער רמב"ם'ס דרך צו ברענגען מאמרי חז"ל:

אין אלע פרקים פון הלכות תלמוד תורה ברענגט דער רמב"ם **מאמרי חז"ל און פסוקים** – וואס איז **נישט זיין רגיל'ע דרך** אין אנדערע הלכות. ער ברענגט "אמרו חכמים" און פסוקים אלס שטיצע. אפשר ווייל ער ווייזן אז דאס איז א הלכה מיט א מקור, נישט בלויז א סברא.

14. [Digression: צוויי ראלעס אין דער ישיבה – ראש ישיבה vs. משגיח:]

אין דער ישיבה-סטרוקטור קען זיין א **ראש ישיבה** (דער וואס לערנט גמרא תוספות מיט דעם עולם) און א **משגיח** (דער וואס איז מדריך מענטשן, זאגט מוסר). דאס זענען **צוויי פארשידענע פאזיציעס**. דער רמב"ם רעדט דא פון דעם ראש ישיבה וואס לערנט, נישט פון דעם וואס איז מחזיר מענטשן למוטב. דער ראש ישיבה וואס לערנט מיט דעם עולם קען נישט אוועקגעבן צייט פאר יעדן איינעם'ס דרך טובה – ער דארף זיין כתרו של תורה, ער טאר נישט אוועקגעבן צייט פאר זיין אייגענע פרנסה, קאל וחומר פאר אנדערע ענינים. דערפאר דארף מען א **סיסטעם**.

הלכה ב' – דער סדר פון דער ישיבה: ווי מ'זיצט

רמב"ם'ס ווערטער: "התלמידים יושבים לפניו בכף (חצי עיגול), כדי שיהיו כולם רואים אותו ושומעים דבריו. ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או כולם על הארץ או כולם על הספסלים. בראשונים היה הרב יושב ותלמידיו עומדים, ומקודם חורבן בית שני נהגו שיהיו כולם יושבים."

פשט:

די תלמידים זיצן אין א האלבע רינג ארום דעם רבי, כדי אלע זאלן אים זען און הערן. דער רבי זאל נישט זיצן אויף א בענקל ווען תלמידים זיצן אויף דער ערד – אלע אויף בענקלעך אדער אלע אויף דער ערד. פריער פלעגן תלמידים שטיין, אבער פאר חורבן בית שני האט מען אנגעהויבן אז אלע זיצן.

חידושים:

1. וויכטיגקייט פון זען דעם רבי: עס איז וויכטיג נישט נאר צו **הערן** דעם רבי, נאר אויך צו **זען** אים. דערפאר דארף מען זיצן אין א האלבע רינג, נישט אין גראדע רייען, ווייל אין גראדע רייען קענען די הינטערשטע נישט זען.

2. דער רבי זאל נישט זיצן העכער: מ'וואלט געקענט טראכטן אז עס איז **כבוד התורה** אז דער רבי זאל זיצן אויף א בענקל און תלמידים אויף דער ערד. אבער דער רמב"ם פסק'נט **קעגן** דעם. אין גמרא שטייט: **"לא ילמד הרב כשהוא יושב על גבי מטה ותלמידיו על גבי קרקע"** – דער רמב"ם'ס פסק שיינט צו גיין ווייטער ווי דער פשוט'ער לשון פון דער גמרא.

3. פארבינדונג צו דרך האמצעי אין כבוד: פריער האט דער רמב"ם געזאגט אז א תלמיד חכם דארף האלטן זיין כבוד, אבער נאר מיט א **דרך האמצעי** – נישט צו פיל גאוה. דא זעט מען דעם זעלבן מהלך: דער רבי **זיצט בראש** (א געוויסע כבוד – ער איז דער רבי, מ'דארף אים הערן), אבער **נישט אויף א העכערע לעוועל** – דאס וואלט שוין געווען צו פיל גאוה.

4. היסטארישע ענטוויקלונג – פון עמידה צו ישיבה: פריער פלעגן תלמידים **שטיין** (ווי ביי קריאת התורה – א כבוד התורה), אבער **פאר חורבן בית שני** האט מען שוין אנגעהויבן אז אלע זיצן, ווייל עס איז גרינגער צו לערנען ביים זיצן. דערפון קומט דער נאמען **"ישיבה"** – פריער האט עס געהייסן **"עמידה"**.

הלכה ב' (המשך) – דער מתורגמן / חוזר

רמב"ם'ס ווערטער: "אם היה הרב מלמד בעצמו – [מלמד דירעקט]. ואם היה מלמד על ידי מתורגמן – המתורגמן עומד בין הרב ובין התלמידים, הרב אומר למתורגמן, והמתורגמן משמיע לתלמידים. ולא יגביה הרב קולו יותר מן המתורגמן, ולא יגביה המתורגמן קולו בעת

ששואל לרב יותר מקול הרב. אין המתורגמן רשאי לא לבצות ולא להוסיף ולא לשנות."

פשט:

צוויי וועגן פון לערנען: (א) דער ראש ישיבה אליין איז דער מגיד שיעור; (ב) עס איז דא א **מתורגמן** (אין חב"ד הייסט עס א **חוזר**) וואס זאגט איבער דעם שיעור. דער מתורגמן שטייט צווישן דעם רבי און די תלמידים.

חידושים:

1. **פראקטישער טעם פאר א מתורגמן:** אמאל איז נישט געווען קיין מייקראפאן, האט דער מתורגמן געדארפט **שרייען** כדי אלע זאלן הערן. דאס זיצן אין רינגס העלפט אויך דערפאר – מ'איז נענטער צום רבי.

2. **דער מתורגמן טאר נישט אליין ענטפערן שאלות:** ווען א תלמיד פרעגט א שאלה, **טאר דער מתורגמן נישט אליין ענטפערן.** ער דארף פרעגן דעם רבי, דער רבי ענטפערט צום מתורגמן, און דער מתורגמן ענטפערט צום שואל. דאס איז א סדר פון **כבוד** – אלעס גייט דורך דעם רבי.

3. **קול-רעגלען – געלערנט פון משה רבינו:** דער רבי זאל נישט רעדן העכער ווי דער מתורגמן (ווייל דעם מתורגמן'ס דזשאב איז צו רעדן הויך). און דער מתורגמן, ווען ער רעדט **צו** דעם רבי, זאל רעדן **שטילער** ווי דער רבי – אויס כבוד. נאר ווען ער רעדט צו דעם עולם, רעדט ער יא העכער. דאס ווערט אלעס געלערנט פון **משה רבינו** – ווי משה האט גערעדט מיט'ן אייבערשטן און ווי ער האט גערעדט מיט די אידן.

4. **דער מתורגמן טאר נישט טוישן:** דער מתורגמן האט נישט די רעכט צו טוישן, צוגעבן, אדער אפנעמען. דאס איז די זעלבע יסוד ווי אז ער טאר נישט אליין ענטפערן – **ער איז נישט דער רבי.** עס איז זייער נאטורליך אז א מתורגמן הייבט אן זיך אנקוקן ווי **ער** איז דער רבי, ווייל **ער** האט דעם מייק. אבער מ'דארף געדענקען: **דו ביסט נאר דער מתורגמן.**

5. **[Digression: א מגיד vs. א תלמיד חכם]** א מענטש קען זיין א **גוטער מגיד** – ער קען גוט מסביר זיין, ער קען גוט זאגן וואס שטייט – אבער דאס מיינט נישט אז ער איז א **גדול בתורה.** ער איז א מתורגמן, ער קען איבערזאגן וואס די חכמי התורה זאגן. ער מעג טאקע **בעסער מסביר זיין** מיט א קלארערן נוסח, אבער ער **טאר נישט ארויפלייגן זיינע אייגענע מיינונגען**, ווייל ער האט נישט אן אייגענע **דעת תורה** אויף דעם לעוועל פון דעם רבי.

6. **דער ראב"ד'ס השגה – אב ובנו אדער רבו ותלמידו:** דער **ראב"ד** מאכט א השגה: **"מקורי חדוש היו – רב שמי תרגמין והרב שילא."** דער ראב"ד זאגט אז דאס וואס דער רמב"ם שרייבט איז באזירט אויף א **איינמאליגע מעשה**, נישט אויף א כלל'דיגע הלכה. דער ראב"ד'ס מהלך: **בדרך כלל** קען מען גלייבן אז דער מתורגמן איז א **שוואכערער** תלמיד חכם ווי דער רבי – דערפאר זאגט מען אים ער זאל נישט אליין ענטפערן. אבער ביי **אב ובנו אדער רבו ותלמידו** מאכט זיך אמאל אז א טאטע האט אזוי שטארק ליב זיין קינד, אדער א רבי האט אזוי שטארק ליב זיין תלמיד, אז **הגם** דער תלמיד/זון איז אליין א חשוב'ער תלמיד חכם, לאזט ער זיך זיין דעם מתורגמן. אין אזא פאל איז דער כלל אנדערש – מ'קען נישט אננעמען אז דער מתורגמן איז שוואכער.

7. **דער מתורגמן זאגט דעם רבי'ס נאמען בפירוש:** ווען דער מתורגמן זאגט איבער פאר דעם עולם, זאל ער זאגן "כך אמר רבנו פלוני" – מיט דעם רבי'ס נאמען בפירוש. דאס איז אינטערעסאנט ווייל דער רבי אליין טאר נישט זאגן זיין רבי'ס נאמען (ער זאגט "אבי מורי" אדער "מורי ורבי"), אבער דער מתורגמן, וואס ס'איז נישט זיין רבי, זאל יא ארויסזאגן דעם נאמען קלאר – כדי דער עולם זאל וויסן פון וועמען ער זאגט איבער. דאס איז א דין אין קלארקייט – "בשם אומרו."

8. **[Digression: אלטע מלמדים]** אסאך מאל ווארפט מען ארויס א מלמד ווייל ער איז שוין אלט – דאס איז א ווייטאגליכע זאך. דער רמב"ם'ס מהלך מיט'ן מתורגמן גיט א **לייזונג**: אויב דער רבי איז שוין אלט און מ'קען אים שווער הערן – **נעם א מתורגמן, נעם א העלפער**, אנשטאט אים אוועקצושיקן.

9. **דער רמ"א'ס באמערקונג:** דער רמ"א אין הלכות תלמוד תורה זאגט אז היינט איז נישט מצוי די גאנצע הלכות פון מתורגמן, דעריבער איז ער נישט מאריך אין דעם.

הלכה ג' – דער רבי זאל נישט כועס זיין ווען תלמידים פארשטייען נישט / דער תלמיד'ס חיוב צו פרעגן

רמב"ם'ס ווערטער: "הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יכעוס עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים, עד שיבינו עומק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד 'הבנתי' והוא לא הבין, אלא חוזר ושואל אפילו כמה פעמים. ואם כעס עליו רבו ורגז, יאמר לו: 'רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה.' ולא יהא התלמיד בוש מחבריו שלמדו בפעם ראשונה או שניה והוא לא למד אלא לאחר כמה פעמים... שאם יתבייש, נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום."

פשט:

דער רבי זאל נישט ווערן אין כעס ווען תלמידים פארשטייען נישט, נאר ער זאל עס נאכאמאל און נאכאמאל איבערזאגן ביז זיי פארשטייען. דער תלמיד האט א חיוב נישט צו זאגן "הבנתי" ווען ער האט נישט פארשטאנען, און ער זאל זיך נישט שעמען פאר חברים וואס האבן שנעלער פארשטאנען.

חידושים:

1. **דאס איז ווי א "דיעל" צווישן רבי און תלמיד:** אזוי ווי א משא ומתן – דער רבי האט פארזען אז זיי גייען פארשטיין, און ביידע צדדים מוזן זיין ארנטליך דערוועגן. דער רבי'ס דזשאב איז צו זאגן עס צוויי מאל, דריי מאל – דאס איז זיין אחריות.

2. **פארוואס ווערט דער רבי אין כעס:** דער סברא איז אז דער רבי ווערט פראסטרעיטעד ווייל ער האלט אז ער זאגט עס נישט גענוג גוט – ער איז אין כעס אויף זיך אליין. ממילא, ווען דער תלמיד זאגט "רבי, דעתך צרופה, דו זאגסט גוט, איך פארשטיי נישט גוט" – נעמט ער אויף זיך די "בלעים" – און דער רבי באקומט די געדולד דאס איבערצוזאגן.

3. **דער חיוב אויפ'ן תלמיד צו איבערפרעגן – א דין אין תורה:** דער חיוב אויפ'ן תלמיד צו איבערפרעגן איז לכאורה א דין אין תורה, נישט בלויז א מוסר-זאך.

4. **דער רמב"ם'ס עצה – "ודעתי קצרה":** דער תלמיד טראכט אמאל אז ס'איז נישט קיין דרך ארץ איבערצופרעגן אזויפיל מאל, ס'איז אן עזות. דער רמב"ם זאגט אז יעדע זאך קען מען טרעפן אן איידעלע וועג צו זאגן – "רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה."

5. **דער חשש פון "אויפ'ן חשבון פון אנדערע":** א מענטש וואלט געטראכט – וויאזוי מעג איך זיי מבטל זיין פון תורה? זיי פארשטייען שוין, און וועגן מיר דארף דער רבי נאכאמאל זאגן? דער ענטפער: זאלן זיי הערן נאכאמאל, ס'גייט נישט שטיין ווערן, זיי וועלן חזר'ן, ס'איז גארנישט געשען. אויסערדעם, דער רבי האט נישט טויזנט תלמידים – ער האט א קלענערע גרופע, און אלעס איז אויף פארשטאנען.

6. **די ריעליטי פון "איינער פרעגט":** געווענליך, אויב ס'איז דא איינער וואס זאגט "רבי, איך האב נישט פארשטאנען", איז דא בערך פופציג פראצענט פון די קלאס וואס האבן אויך נישט פארשטאנען – נאר זיי אלע שעמען זיך. געווענליך איז דער איינער וואס פרעגט נישט קיין שוטה, נאר ער איז מער א שפל בעיניו און שעמט זיך נישט. אסאך מאל איז דער אמת אז דער רבי האט עס נישט גוט מסביר געווען, אדער ס'פעלט טאקע אויס צוויי מאל צו זאגן אזא קאמפליצירטע זאך.

7. **"אין הביישן למד ולא הקפדן מלמד" (אבות ב:ה):** דער רמב"ם ברענגט דעם משנה – א ביישן קען נישט לערנען, א קפדן קען נישט מלמד

זיין. ביידע צדדים מוזן אויפגעבן זייער נאטורליכע טענדענץ — דער תלמיד זיין בושה, דער רבי זיין כעס.

הלכה ג' (המשך) — ווען דער רבי זאל יא כועס זיין: מתרשלים

רמב"ם ווערטער: "במה דברים אמורים? בשלא הבינו התלמידים הדברים מפני עומקן, או מפני דעתן שהיא קצרה. אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם, ולפיכך לא יבינו — חייב לרגוז עליהם ולהכלימם בדברים כדי לחדדם. וכן הוא אומר: 'זרוק מרה בתלמידים.'"

פשט:

דער רבי'ס געדולד איז נאר ווען דער חסרון איז אין דער טיפקייט פון דער נושא אדער אין דער תלמיד'ס קאפ. אבער ווען זיי זענען פויל און שטרענגען זיך נישט אן — דעמאלט איז ער חייב זיך צו ברוגז'ן.

חידושים:

1. דער רמב"ם'ס "שיינע קומתא": דער רמב"ם מאכט א קלארע סדר — דאס וואס שטייט "לא יכעוס" רעדט זיך אין איין אופן (ווען ס'איז טיף אדער שווער), און דאס וואס שטייט "זרוק מרה" רעדט זיך אין אן אנדער אופן (ווען זיי זענען פויל). ער פאראייניגט צוויי סותר'דיגע מאמרי חז"ל.

2. "חייב לרגוז" — נישט נאר act'ן: ער דארף טאקע באמת זיין אין כעס, נישט נאר act'ן כעס. ער זאל ארויסווייזן זיין כעס און זיי פארשעמען מיט שארפע ווערטער — "כדי לחדדם."

הלכה ד' — דער רבי זאל נישט נוהג זיין קלות ראש

רמב"ם ווערטער: "אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני תלמידיו, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם — כדי שתהא אימתו עליהם."

פשט:

דער רבי זאל נישט זיין א ווערטל-זאגער, נישט לאכן מיט זיי, נישט שפילן מיט זיי, נישט עסן מיט זיי — כדי זיי זאלן האבן מורא פאר אים.

חידושים:

1. "קלות ראש" מיינט נישט דווקא א שלעכטע זאך: ס'מיינט מער אז ער זאל נישט זיין אויף דער זעלבער לעוועל ווי די תלמידים — ער זאל נישט דזשאוקן מיט זיי, נישט זיין צו נאנט. ס'דארף זיין א געוויסע "גאפ" צווישן אים און זיי.

2. "הטל מורא על התלמידים" — ברייטער ווי נאר אנשרייען: דער טיפערער פשט: ווען מ'האט א שרעק/ערנסטקייט פאר איינעם וואס מ'נעמט ערנסט, וועט מען מער ארויסנעמען פון אים. די ערנסטקייט העלפט צו לערנען. אנשרייען איז נאר ווען מ'האלט שוין ביי אן עמערדזשענסי. אבער אויפן כלליות'דיגן אופן, "הטל מורא" מיינט א געוויסע ערנסטקייט וואס העלפט דעם לערנען גופא.

3. א רבי וואס פירט זיך מיט דיסטענס — לטובת די תלמידים: א רבי וואס האלט דיסטענס פון זיינע תלמידים טוט עס לטובתם — דאס העלפט זיי בעסער לערנען פון אים. דער עולם כאפט דאס נישט אלעמאל.

4. [Digression: חסידישע טישן] די היינטיגע חסידישע רבי'ס עסן דאך איינמאל מיט זייערע תלמידים ביים טיש — אבער אפשר הייסט דאס נישט "עסן מיט זיי" אין דעם זין, ווייל דער רבי זיצט אויף א סטעידזש, ס'איז נישט א שמועס-מאלצייט.

הלכה ה' — הלכות שאלה ותשובה: וויאזוי מ'פרעגט דעם רבי

רמב"ם ווערטער: "אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש עד שתתיישב דעתו עליו. ואין התלמיד שואל מיד, אלא ימתין מעט עד שינוח הרב. ואין שני תלמידים שואלין כאחד. אין שואלין מעומד, ואין משיבין מעומד, ולא מגבוה, ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים. ואין שואלין את הרב אלא בענין. ואין שואלין אלא מיראה. ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות."

פשט:

מ'זאל נישט באפאלן דעם רבי מיט שאלות ווען ער קומט אריין. מ'זאל אים געבן א טשענס זיך צו בארואיגן. מ'פרעגט נישט שטייענדיג, נישט פון הויך, נישט פון ווייט, נישט פון הינטער די זקנים. מ'פרעגט נאר אין דעם ענין, מיט יראת הכבוד, און נישט מער ווי דריי הלכות אויפאמאל.

חידושים:

1. דער רבי איז א מענטש: הגם ער ווייסט אלעס, קען מען אים נישט גלייך באפאלן מיט שאלות. ער דארף דרך ארץ — מ'זאל אים געבן א טשענס זיך צו קומען צו זיך.

2. אויך דער תלמיד דארף מנוחה פאר'ן פרעגן: נישט נאר דער רבי דארף זיך בארואיגן — אויך דער תלמיד זאל נישט פרעגן ווען ער קומט אריין, נאר ער זאל קודם זיך קומען צו זיך. ווייל "שאלת חכם חצי תשובה" — דער אופן וויאזוי מ'פרעגט מאכט אסאך אויס, אז ער זאל קענען גוט קלאר פרעגן.

3. "מעומד" — כבוד אדער איכות הלימוד? איז דאס בלויז אן ענין פון כבוד, אדער אויך אן ענין פון ישוב הדעת — אז א מענטש קען נישט האבן ישוב הדעת ווען ער שטייט? דער אלטער סדר (פאר דעם גלות) איז געווען אז תלמידים שטייען און דער רבי זיצט. נאך די תקנות הגלות האט זיך דאס געביטן — היינט זיצן אלע.

4. "ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים" — כבוד אדער פראקטיש? איז דאס בלויז כבוד, אדער אויך א פראקטישע זאך — ווען איינער שרייט פון הינטן קען מען נישט הערן קלאר וואס ער זאגט? אפשר איז עס ביידע.

5. וואס מיינט "בענין" — עטליכע מהלכים:

- (א) "בענין" מיינט אין דעם ענין/סוגיא וואס מ'לערנט יעצט — נישט שפרינגען צו אן אנדער נושא.

- (ב) "בענין" מיינט א ספעציפישע שאלה — נישט א כלליות'דיגע שאלה ווי "זאג מיר אלעס וועגן שבת", נאר קוק דיך פאר, לערן, און פרעג דאן א ספעציפישע הלכה.

- (ג) עס קען זיין אז "שואלין בענין" רעדט נישט פון בשעת דעם שיעור, נאר ווען דער חכם קומט אריין אין בית המדרש — מ'זאל אים נישט באפאלן מיט שאלות פון אלע ריכטונגען, נאר פרעגן בסדר, אין דעם ענין.

6. "לא ישאל יותר משלוש הלכות": "ענין" קען זיין קלענער ווי א מסכת — עס מיינט די סוגיא/סובדזשעקט וואס מ'לערנט היינט. מ'זאל נישט פרעגן מער ווי דריי שאלות אויפאמאל, ווייל דער רבי'ס צייט איז נישט פריי — עס דארף גיין מיט א סדר און רעספעקט.

7. [Digression: היינטיגע מציאות:] היינט איז נישט דא די גאנצע פארמאלע מוסד פון שאלות דורכ'ן מתורגמן. אבער אמאל איז דער עיקר לימוד ביי די גאונים געווען דורך תשובות אויף שאלות — דאס איז געווען דער סדר.

הלכה ה' (המשך) — דער רבי'ס רשות צו פרעגן טריק-שאלות, און דער תלמיד'ס באגרעניצונג

רמב"ם ווערטער (אויף בסיס די גמרא): דער תלמיד טאר נישט פרעגן דעם רבי טריק-שאלות כדי אים צו כאפן. אבער דער רבי האט רשות צו פרעגן די תלמידים אזעלכע שאלות כדי זיי אויסצושארפן — "לחדדן". דער רבי מעג אפילו פרעגן פון אן אנדער ענין וואס זיי זענען נישט עוסק דעריין.

פשט:

עס איז א פונדאמענטאלער חילוק צווישן דעם תלמיד'ס ראלע און דעם רבי'ס ראלע אין שאלות-שטעלן. דער תלמיד דארף פרעגן בכבוד, אין דעם ענין; דער רבי דארף אויסשארפן די תלמידים, אפילו מיט שווערע אדער אומגעריכטע שאלות.

חידושים:

1. פארוואס טאר דער תלמיד נישט כאפן דעם רבי, אבער דער רבי מעג יא כאפן דעם תלמיד: דער חילוק איז צוויי-פאכיג: (א) **כבוד** — ווען א תלמיד כאפט דעם רבי ביי א טעות, פארשעמט ער אים, און דאס איז אן עוולה. אבער ווען דער רבי כאפט דעם תלמיד, איז דאס נישט קיין בושה, ווייל א תלמיד איז נאך א תלמיד — מ'עקספעקט נישט פון אים אז ער זאל אלעס וויסן. (ב) **פונקציע** — דער דזשאב פון דעם רבי איז אויסצושארפן די תלמידים ("לחדדן"), אבער דער דזשאב פון דעם תלמיד איז נישט אויסצושארפן דעם רבי.

2. פארוואס מעג דער רבי פרעגן פון אן אנדער ענין, אבער דער תלמיד נישט: א פסיכאלאגיש-אינטעלעקטועלער תירוץ: דער תלמיד הערט זיך איין כללים און קען לייכטער געדענקען פון פארשידענע פלעצער. אבער דער רבי, ווען ער לייגט זיך אריין אין אן ענין, איז ער "עכט דארט" — ער איז אזוי פארטיפט אז ער קען נישט אזוי גרינג ספרינגען צו אן אנדער נושא. **ווערט געברענגט פון ר' יוסף (הוטנער?)** אז ווי עלטער א חכם ווערט, ווערט עס אים שווערער צו ענטפערן אויף א נושא וואס ער איז נישט דערין — נישט ווייל ער פ

ארלירט חריפות, נאר ווייל ער לייגט זיך מער אריין אין יעדן ענין, עס ווערט מער א טייל פון זיין וועזן.

3. צוויי נקודות וואס מישן זיך אינאיינעם — כבוד הרב און איכות הלימוד: דער רמב"ם מישט דא צוויי מאטיוון: (א) כבוד פאר דעם רבי, און (ב) עפעקטיוויטעט פון לערנען — וויאזוי מ'באקומט די בעסטע, קלארסטע ענטפערס. ביידע דארף מען האבן אין זינען. **די צוויי נקודות זענען זייער קאנעקטעד** — ווען מ'האט כבוד די ריכטיגע וועג, לערנט מען בעסער. כבוד הרב איז נישט בלויז אן עטיקעט, עס איז א חלק פון דעם לימוד-פראצעס.

4. [Digression: ר' חיים קאניעווסקי]: דער סדר וויאזוי מענטשן האבן "געהארגעט" ר' חיים קאניעווסקי מיט שאלות פון אלע ריכטונגען — געווארפן שאלות אן סדר — איז נישט געווען א ריכטיגע זאך לויט דעם כלל. הגם ער איז געווען גענוג א גדול אז בושה איז נישט שייך, אבער דער כלל בלייבט א כלל.

5. דער רבי האט אויך ליב שאלות — אבער מיט א תנאי: א רבי האט ליב ווען מ'פרעגט שאלות, ווייל עס מאכט אים גיין נאכקוקן. אבער דער תלמיד זאל "מחדש זיין" — פרעגן א שאלה וואס איז מחדד דעם רבי, נישט טריק-שאלות. א שאלה וואס קומט פון דעם ענין וואס מ'לערנט איז מחדד דעם רבי, און דאס איז גוט.

הלכה ו' — סדר קדימה ביי שאלות: ווער ווערט געענטפערט ערשט

רמב"ם'ס ווערטער: "שנים שואלין — אחד שואל בענין ואחד שלא בענין, נזקקין לענין. מעשה ושאינו מעשה, נזקקין למעשה. הלכה ומדרש, נזקקין להלכה. מדרש ואגדה, נזקקין למדרש. אגדה וקל וחומר, נזקקין לקל וחומר. קל וחומר וגזירה שוה — נזקקין לקל וחומר."

"אויב צוויי מענטשן פרעגן שאלות — אחד חכם ואחד תלמיד, איז מען נזקק קודם פאר'ן חכם. שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שני עמי הארץ, אדער שאלו שניהם שתי הלכות/שאלות/תשובות/מעשים — איז עס ווי דער מתורגמן וויל."

פשט:

ווען צוויי מענטשן פרעגן אויפאמאל, איז דא א סדר פון קדימה: ענין פאר שלא בענין, מעשה פאר נישט-מעשה, הלכה פאר מדרש, מדרש פאר אגדה, קל וחומר פאר אגדה, קל וחומר פאר גזירה שוה. א חכם קומט פאר א תלמיד. אויב ביידע זענען אין דער זעלבער דרגא, האט דער מתורגמן די ברירה.

חידושים:

1. מ'דארף אפילו ענטפערן שלא בענין: פון דעם וואס דער רמב"ם זאגט "נזקקין לענין" (נישט "מ'ענטפערט נאר בענין") זעט מען אז מ'דארף יא ענטפערן אויך דעם וואס פרעגט שלא בענין — נאר דער וואס פרעגט בענין האט קדימה. דאס איז א חידוש — מ'וואלט געמיינט אז שלא בענין טאר מען גאר נישט פרעגן.

2. וואס מיינט "מדרש" לעומת "אגדה": "מדרש" מיינט **מדרש הלכה** — דאס הייסט, דער פשט פון וואו מ'לערנט ארויס א הלכה פון א פסוק (דרשת הפסוקים). "אגדה" מיינט אגדה כפשוטו — מוסר, מחשבה, מעשיות. דערפאר איז מדרש (הלכה) קודם צו אגדה.

3. פארוואס איז קל וחומר העכער ווי גזירה שוה: א **קל וחומר איז א סברא-באזירטע זאך** — עס שארפט אויס דעם תלמיד'ס דענקען, ווייל עס איז א ראציאנאלער פראצעס פון אויסארבעטן. א **גזירה שוה איז א "piece of information"** — א מסורה אז צוויי ווערטער זענען פארבונדן, אבער עס שארפט נישט אויס די מחשבה אזוי ווי א קל וחומר. דערפאר, ווען מ'שמועסט מיט דעם תלמיד, איז קל וחומר מער "מחדד" — מער למדנות, מער סעריעס.

4. "ענין" אין קאנטעקסט פון שלשים יום קודם החג: דער באגריף "ענין" קען אויך מיינען דעם ענין פון דער צייט — אזוי ווי ערב פסח, ווען "ענין" מיינט הלכות פסח, וואס נעמט איבער די רעגולערע סוגיא. אין געוויסע מפרשים שטייט אזוי אויף דעם ענין פון "נזקקין לענין".

5. פארוואס קומט דער חכם קודם: דער חכם קומט מער כבוד. א תלמיד קומט מער כבוד ווי אן עם הארץ, אבער א חכם קומט נאך מער כבוד ווי א תלמיד. דער סדר קדימה איז אן ענין פון כבוד.

6. דאס זענען הלכות פאר'ן מתורגמן, נישט פאר'ן רבי: א וויכטיגער חידוש — די גאנצע הלכה רעדט צום מתורגמן. דער רבי אליין קען דאך אליין דעסיידן וואס ער וויל טון. אבער דער מתורגמן, וואס באקומט שאלות פון פארשידענע מענטשן, דארף וויסן וועמענס שאלה ער זאל איבערגעבן צום רבי ערשט. דער מתורגמן איז דער וואס מחליט וועמענס שאלה גייט ער יעצט פרעגן פאר'ן רבי ביים שיעור.

7. ווי אזוי עס האט פראקטיש געארבעט: מענטשן האבן געפרעגט שאלות פאר'ן מתורגמן (אפשר אזוי ווי מ'שיקט ארויף נאוטס), און דער מתורגמן האט דעסיידעד וועלכע שאלה ער גיט ווייטער צום רבי.

הלכה ז' — אין ישנים בבית המדרש / קדושת בית המדרש

רמב"ם'ס ווערטער: "אין ישנים בבית המדרש. כל המתנמנם בבית המדרש — חכמתו נעשית קרעים קרעים." "ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה." אפילו "מי שנתעטש" — מ'זאגט אים נישט "רפואה" אין בית המדרש. "קדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת."

פשט:

מ'טאר נישט שלאפן אין בית המדרש — אפילו נישט דרימלען (מתנמנם). דער וואס דרימלט, זיין חכמה ווערט צוריסן אין שטיקלעך — ער געדענקט א האלב שטיקל דא, א האלב שטיקל דארט. מ'טאר נישט רעדן קיין אנדערע שמועסן אין בית המדרש, נאר דברי תורה. אפילו אזא קליינע זאך ווי וואונטשן "רפואה" נאך אן עיטוש איז אסור — קל וחומר אנדערע זאכן. די קדושה פון בית המדרש איז נאך שטרענגער ווי בית הכנסת.

חידושים:

1. גרויסער חידוש — "בית המדרש" מיינט נישט דער בנין, נאר בשעת הלימוד: "בית המדרש" אין חז"ל מיינט נישט דווקא דער פיזישער געביידע.

"בית המדרש" מיינט **בשעת השיעור** – דער זמן וואס דער רבי לערנט פאר די תלמידים. וואס מיר רופן "א שיעור" הייסט אין חז"ל "בית המדרש." דער מקום איז דער זמן. אסאך מאל זעט מען אין חז"ל "נעשה בית המדרש" – דאס מיינט בשעת הלימוד.

2. ראיה פון דעם דיוק: וואס הייסט "אין משיחין בבית המדרש"? מ'טאר דאך זיכער נאכן שיעור זאגן "א גוט מארגן" אין דער בילדינג! עס מוז מיינען בשעת'ן לימוד.

3. תירוץ אויף א סתירה מיט'ן שולחן ערוך: אין שולחן ערוך הלכות תלמוד תורה (רמ"א) שטייט אז חכמים האבן יא געשלאפן אין בית המדרש. דאס איז לכאורה א סתירה צום רמב"ם'ס "אין ישנים בבית המדרש." אבער לויט דעם חידוש איז גארנישט קיין סתירה: "אין ישנים בבית המדרש" מיינט **בשעת'ן לימוד** – ביים שיעור שלאפט מען נישט. אבער אין דער פיזישער בילדינג שלאפן, ווען ס'איז נישט קיין שיעור, איז בכלל נישט קיין פראבלעם.

4. חילוק צווישן בית הכנסת און בית המדרש: א בית הכנסת האט אפשר א קדושה אין דער בילדינג גופא (קדושת המקום). אבער א בית המדרש – די קדושה איז נישט אין דער בילדינג, נאר אין דער צייט וואס מ'לערנט. דערפאר שטייט "בית המדרש" (איינציק) און נישט "בתי מדרש" (מערצאל) – ווייל ס'רעדט נישט פון פיזישע געביידעס, נאר פון דעם מצב פון לערנען.

5. "חכמתו נעשית קרעים קרעים" – פשט'ער טעם: דער וואס דרימלט ביים שיעור, ער כאפט א האלב שטיקל דא און א האלב שטיקל דארט, און זיין חכמה ווערט ווי א צוריסענע מלבוש. דער וואס גייט בכלל נישט אין בית המדרש, ער קען זיך אינגאנצן ארומדרייען אן א העמד – אבער דער וואס דרימלט, האט א צוריסענע העמד, וואס איז אפשר נאך ערגער.

6. "רפואה" נאכן עיטוש – ווי שטרענג ס'איז: אפילו אזא קליינע זאך ווי זאגן "רפואה" (וואס איז א ענין פון נימוס) זאגט מען נישט בשעת'ן לערנען. דאס ווייזט ווי שטרענג מ'דארף זיין מיט'ן לערנען – ס'איז קוים דא אפאר סעקונדעס וואס מ'קען לערנען, און אין יענע סעקונדעס זאל מען נישט ענטפערן א טעלעפאן, נישט זאגן רפואה, גארנישט.

7. ס'איז נישט נאר כבוד פאר'ן רבי – ס'איז "סעריעס": די הלכות זענען נישט בלויז אן ענין פון כבוד פאר'ן רבי. ס'איז אן ענין פון ווי אזוי מ'דארף לערנען – מיט פולער ערנסטקייט (סעריעסנעס). דער גאנצער פרק ד' שטעלט אוועק אז דער בית המדרש / ישיבה איז אן ערנסטע אינסטיטוציע וואו מ'לערנט תורה אויף דעם העכסטן לעוועל, מיט א סדר, מיט כבוד, מיט ערנסטקייט – און דאס אלעס איז א חלק פון דעם כתר תורה.

תמלול מלא

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – תנאי הכניסה לבית המדרש

הקדמה: סדר הפרקים בהלכות תלמוד תורה

Speaker 1: אקעי, רבותי, מיר גייען לערנען די רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד'.

זאג איך אן הקדמה. זאגט דער רמב"ם אזוי, ביז יעצט האבן מיר געלערנט פרק א' אז מ'דארף לערנען, פרק ב' איז וויאזוי דער מלמד תינוקות ארבעט, פרק ג' אז מ'דארף לערנען אין לעוועל טו, וואס הייסט כתר תורה, נישט די המון שונה הלכות. און פרק ד' לכאורה רעדט פון וויאזוי מ'לערנט אין דעם לעוועל טו, דאס הייסט נישט די סדר פון די מלמדי תינוקות, נאר די סדר פון די ישיבה, פון א רבי וואס ער לערנט אמת'דיג אויס די תורה.

צוויי לעוועלס אין מצוות תלמוד תורה

קענסט זאגן אזוי ווי אז די מלמדי תינוקות איז אזוי ווי די מצוה פון חינוך צו לערנען, און דאס איז דארף לערנען אליין, ווען מ'איז שוין א בר דעת, און מ'לערנט שוין צו זאכן זיין א כתר של תורה.

Speaker 2: יא, אבער רוב מענטשן קומען נישט אן צו די מדריגה. רוב מענטשן זענען... ס'איז נישט נאר חינוך.

Speaker 1: איך זאג דיר, אזוי ווי ס'זעט אויס אין די רמב"ם איז דא צוויי לעוועלס פון די מצוה פון תלמוד תורה. ס'איז דא די מצוה כראוי, און ס'איז דא די מצוה וואס מ'מוז יוצא זיין, אפשר בדיעבד, אדער ס'איז אזוי שוה לכל נפש.

Speaker 2: דו מיינסט מיט די לעוועל ווען מ'איז שוין קורא ושונה, מ'איז שוין תלמוד, מ'לערנט שוין, מ'איז שוין נושא ונותן מדעת עצמו.

Speaker 1: דאס קען זיין, אבער דער רמב"ם לייגט עס אזוי אראפ. איך פארשטיי פארוואס, ווייל ס'וואלט געדארפט אזוי זיין. דער רמב"ם לייגט עס מער אראפ אז ס'איז דא כתר תלמוד תורה כראוי.

הלכה א': אין מלמדין את התורה אלא לתלמיד הגון

Speaker 1: אקעי, מיר גייען זען די רמב"ם הלכה א'.

אין מלמדין את התורה אלא לתלמיד הגון. מ'לערנט נאר תלמוד תורה צו א הגון, מיינט א לייטישער, אן איידעלער מענטש. ברענגט ער צוויי אפשענס: **או נאה במעשיו**, א מענטש וואס האט שיינע מעשים, א בעל מעשים, א מענטש וואס פירט זיך אויף מיט גוטע מעשים, **או לתם**, א מענטש וואס איז תמימות'דיג, אפילו ער האט נאך נישט גוטע מעשים, אבער ער האט גוטע אינטענשענס.

דיסקוסיע: וואס מיינט "תם"?

Speaker 2: א תם מיינט וואס? אזוי ווי דער תם פון די הגדה?

Speaker 1: איך פארשטיי פון די קאנטעקסט דא, אז א תם מיינט לאו דוקא ער איז נאך נישט קיין בעל מעשים, אבער נישט קיין שלעכטער, א תם איז א עובר.

Speaker 2: אפשר קען זיין א תם מיינט אזוי ווי ער האט נאך נישט קיין חזקה. נאה במעשיו מיינט אזוי ווי ער איז שוין א מועד, א מועד צו טון גוטע זאכן, און א תם איז ער האט נאך נישט געשטויסן דריי מאל, און ער ווייסט נאך נישט, איז נישט געטון שלעכט, ער האט נישט קיין שלעכטע רעקארד.

דער חילוק צווישן מלמדי תינוקות און בית המדרש

Speaker 1: סא רבותי, אויב דו ביסט נישט לייטיש, מאך צו דעם ווידעא און הייב אן צו מפרש זיין די משניות במתניתא. אונזער ווידעא איז אין בחינה פון מלמדי תינוקות. מלמדי תינוקות דארף מען אויך לערנען גאנץ תורה שבכתב, אזוי ווי ס'איז געשטאנען. און דאס איז נעקסט לעוועל, דאס איז פאר אן אנדערע שול, לכאורה. ווייל אזוי ווי איך זאג, לכאורה איז אויף די מצוה פון מלמדי תינוקות נישט געשטאנען "איין" מלמד. מלמדי תינוקות דארף מען לערנען פאר יעדן, ער איז דאך א סתם קינד.

מחזירין אותו למוטב

איך מיין די נעקסטע, יעצט מ'וועט קלאר מאכן. וואס זאגט דער רמב"ם? אויב ער איז נישט קיין גוטער תלמיד, וואס זאל מען טון? זאל מען אים ארויסווארפן? חס ושלום. **אבל מניחו והולך בדרך לא טובה.** אה, אבער דער תלמיד איז דאך אן עני.

Speaker 2: אה, יא, אבער זייער גוט, אבער ער זאגט מ'נעמט אים נישט אריין. איך בין מסכים, מ'נעמט אים נישט אריין.

Speaker 1: ניין, אבער איך זאג, דער ראש ישיבה קען זיך נישט ארויסדרייען און זאגן ס'האט נישט מיט מיר. די עבודה ווען דער ראש ישיבה איז געקומען צו דיר, איז דיין פראבלעם. אויב ער איז נאך נישט ראוי צו לערנען, זאלסטו קודם לערנען מיט אים אביסל מוסר, זאלסטו קודם אים מדריך זיין.

Speaker 2: אקעי, זאגסט א גוט'ס. אבער דו פארשטייסט אז ביי די משנה'ס קינד צו מיר, עליסט אז ביי די מלמדי תינוקות איז אפילו נישט דא דאס. ס'איז נישט קיין יונגל וואס הולך בדרך לא טובה. קיין יונגל. קיין יונגל. פאר א קינד, קודם יא. דא רעדט מען, ביי א קינד שטייט מ'זאל אים שלאגן, געבן פעטש. מ'ארבעט מיט אים, אזוי ווי מ'ארבעט מיט קינדער. אבער אויך, אויך ביי די לעוועל פון תורה פאר קינדער איז דא די היתר. די לעוועל דא איז אז אויב איינער איז הולך בדרך לא טובה, איז בעצם ווייסט ער אז ער זאל נישט לערנען. אבער דו זאגסט זייער גוט, מ'דארף מאכן אז ס'איז אנדערע שיעורים, ס'איז נישט קיין תירוץ צו זאגן איך גיי דיר נישט לערנען. אבער בכלל, דאס איז א לעוועל וואס איז שוין א לעוועל... אבער דו ביסט גערעכט.

דיסקוסיע: וואס מיינט "הולך בדרך לא טובה"?

Speaker 1: קען זיין, אהא, ווען מ'רעדט דא פון א הויכע מדרגה פון לערנען, לערן נישט מיט אים ווייטער אויב ער איז נישט קיין אדם הגון. וואס מיינט אדם הגון? איינער וואס ווייסט שוין וואס א מענטש דארף צו טון, ער ווייסט די חובת האדם, ער ווייסט אלע מצוות, און ער טוט עס נישט. אה, דעמאלטס. אבער א מענטש וואס איז סתם אזוי, ער ווייסט נישט, לערן מיט אים, לערן מיט אים כל התורה כולה. ער איז אין בחינה פון תם. ער איז אין בחינה פון תם, ער זאגט אזוי, יא. עפעס מוז ער דאך שוין וויסן צו קענען זיין הולך בדרך לא טובה, ער איז נישט קיין בעיבי וואס ווייסט נישט גארנישט.

דער פראצעס פון מחזיר זיין למוטב

Speaker 1: אקעי. **אבל מניחו והולך בדרך לא טובה הוא, ומחזירין אותו למוטב.** זאל קודם דער רבי אים מחזיר זיין למוטב. לכאורה דער רבי, ניין? וואס מיר זאגן ס'איז אן אנדערע דעפארטמענט, ס'איז דא אן ארגאניזאציע פאר בעלי תשובה. אבער מ'דארף אויך זיך צוקוקן, פארשטיין, ווייל לויט די ארבעט פון דעם רבי'ן, אזוי ווי מיר האבן געלערנט פאריגע פרק, אז ער מוז לערנען תורה כל ימיו וכל שנותיו, קען מען מאכן אז מחזיר זיין למוטב מיינט אויך מיט לערנען. אז מ'זאל לערנען מיט אים די חלק התורה וואס ישמעו, מ'זאל לערנען מיט אים ספר המדע. יא, לכאורה ספר המדע זאל מען יא לערנען מיט יעדן, ווייל ס'איז נישט לומדות, דאס זענען דאך די יסודי הדת, מ'זאל לערנען דאס מיט די הלכה. א גאנצן רמב"ם לערנט מען מיט יעדן. דאס רעדט זיך פון די לעוועל פון די ישיבה.

It's hard to know, די אלע הלכות בכלל, א גאנצן רמב"ם, מ'האט שוין גערעדט צו מ'קען פסק'ענען פון די רמב"ם, וואס זענען די כללים אין א געוויסע זין. פראקטיש דארף מען פרובירן צו ניצן מיט א שכל, אז איינער זאל לערנען מיט אים וואס זאל אים משיב זיין צו גוט, ער זאל אנהייבן גיין צו די גוטע וועג. **מניחין אותו בדרך הישרה**, מ'ווייזט אים די דרך הישרה, **ובודקין אותו**, מ'טשעקט אים אויס, ס'האט טאקע געהאלפן די ארבעט מיט אים, די מעשה תשובה זיין. **אחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.** נאר נאכדעם גייט מען אים נעמען אריין אין בית המדרש און מ'לערנט מיט אים.

בית המדרש אלס עליטע אינסטיטוציע

Speaker 2: יא, סאו די בית המדרש איז אן עליטע אינסטיטוציע, ס'איז נישט פאר יעדער, ס'איז אן אנדערע לעוועל, אזוווי די מענטשן זענען שוין זוכה לכתרה של תורה. אדער דארט גייט מען זוכה זיין, איך ווייס נישט פונקטליך וועלכע לעוועל, אבער ס'איז נישט פאר יעדער, ס'איז נישט אפן פאר יעדער. איינע פון די תנאים איז מ'דארף האבן גוטע מעשים. פארשטייט זיך, קען זיין אז מ'דארף האבן כשרונות וכדומה, דאס איז אפשר פשוט, דאס דארף נישט דער רמב"ם שרייבן. אזוויי ר' חיים וועגן א חזן, יא? קודם דארף ער קענען לערנען, מ'רעדט נישט פון דעם. מ'רעדט אז אפילו ער קען שוין לערנען איז...

פארגלייך צו די ארבע בנים פון דער הגדה

Speaker 1: סאו אנדערש ווי די הגדה וואס מ'לערנט מיט די אלע פיר, חכם, תם, רשע, שאינו יודע לשאול, דא לערנט מען נאר מיט די חכם און מיט די תם. ווייל די הגדה לערנט נישט מיט די רשע, מ'שרייט אים אן. אפשר דאס איז מחזיר אותו למוטב, דאס איז פארט פון דעם, מ'טרייט אים יא צו מחנך זיין אז ער זאל תשובה טון.

מאמר חז"ל: כזורק אבן למרקוליס

Speaker 1: **אחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.** ער ברענגט אויף דעם די מאמר חכמים. ס'איז אינטערעסאנט אז אין די אלע פרקים האלט ער אין איין ברענגען א מאמר חז"ל, ס'איז נישט אמת'דיג זיין דרך אין אלע הלכות דאס צו טון, רייט? נאר דא ביי די הלכות דארף ער ברענגען מאמרי חז"ל. דאס איז די הלכה, דאס איז די הלכה. ניין, ער ברענגט א פסוק, א מדרש, א מאמר אויף דעם. **אמרו חכמים**, וויאזוי שטייט? אזוי האבן די חכמים געזאגט, **כל השונה לתלמיד שאינו הגון.** אפשר וויל ער ברענגען א פסוק, כדי צו ווייזן, ברענגט ער אז ס'איז א הלכה. **כאילו זורק אבן למרקוליס**, אז ס'איז א פגם אין ענין פון עבודה זרה.

דיסקוסיע: פארוואס דוקא "זורק אבן למרקוליס"?

פון איין זייט, פארוואס ברענגט ער פונקט די זאך פון אבן למרקוליס? איך מיין אז, און מ'כאפט אים צוריק איבער די מרגלית. איז פשט אזוי, ווען א מענטש מיינט אז ער טוט א גוטע זאך, טוט ער דא פארקערט. יא, ער מיינט אז ער באוויזט די עבודה זרה דורך אים ארייננקלאפן. די זעלבע זאך, ער מיינט, ער האט דא א תלמיד שאינו הגון, זאגט ער, לאמיר ארייננרוקן אין אים תורה. ס'גייט נישט טויגן, פארקערט, ער גייט נוצן די תורה אין שלעכטע וועגן. ס'איז דאך די זעלבע זאך, דו מיינסט דו טוסט א גוטע זאך, טוסטו א שלעכטע זאך. אזוי ווי איינער ווארפט צוריק אבן במרגלית, ער מיינט ער פארשעמט די מרגלית.

Speaker 2: אבער אפשר ווייל דאס שטייט אין פסוק? ער ברענגט א פסוק?

Speaker 1: אבער פארוואס דארשט מען אין פסוק בכלל די וועג? **"כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה"**, אזוי ווי א... שטייט דאך ווי אזוי די טייטש. אזוי ווי איינער ווארפט א שטיין מיט א שטיין שיסער, א "סלינג" זאגט ער, **"כֵּן נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד"**. סאו דא שטייט פשוט פשט, פשוט פשט אין פסוק, פאר די פשט פיינדער, די פשוט פשט מיינט אז מ'געבט פאר א כסיל כבוד, טוט מען א גרויסע שאדן, ווייל ער גייט נאכדעם נעמען דעם כבוד און נוצן... אה, דאס איז די ווארט, ווייל אויב איז ער א תלמיד שאינו הגון, אבער דו זאגסט, ווייסט וואס, לאמיר אים לייגן צווישן די רבנים און אים געבן כבוד, אזוי גייט ער ווערן גוט. פארקערט, ער גייט נוצן די כבוד פאר שלעכטס, ער וועט ווערן מער קרום.

Speaker 2: אבער דאס דרייסטו דאך, איין כבוד איז די תורה. כבוד מיינט נישט נאר כבוד. ווי מ'לערנט אים תורה, שנאמר **"כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ"**. ס'איז א גוטע זאך, פארקערט, ער גייט נוצן די כבוד און ער גייט עס "עביוזן", ער גייט זיין א רשע נבל ברשות התורה גייט ער זיין.

Speaker 1: ניין, גוט. ניין, ס'שטימט די זורק אבן במרגלית. דו מיינסט דו טוסט א גוטע זאך, דו מיינסט דאס גייט אים מחזיר בתשובה זיין? ניין, קודם דארף מען אים לערנען מיט אים וואס מיינט צו לערנען מיט אים. ניין, דאס אפילו גייט נוצן די תורה פאר שלעכט.

דיסקוסיע: רבי מאיר שפירא'ס שיטה

Speaker 2: האנדערט פראצענט, נו? סאו די שאלה איז צו... ווייסט, רבי מאיר שפירא האט געזאגט אז א רבי'ש אייניקל נעמט ער אריין אלעמאל אין די ישיבה, אפילו ער קען נישט ביי די פארהער, ווייל א רבי גייט ער דאך עניוועי זיין, זאל ער כאטש קענען אביסל לערנען. אבער דו זאגסט דאך אז ס'איז פארקערט, ענדערש זאל ער נישט קענען לערנען, ווייל ס'קען אים מאכן ערגער.

Speaker 1: אבער דאס איז אויך, די מעשה גייט נישט פון קיין אינו הגון. אמת, אמת. סתם, מ'האלט נישט פון לערנען. אקעי, דאס איז גערעכט. אבער מען קען אמאל טראכטן אין אזעלכע קעיסעס פון מענטשן וואס זאלן בעסער ווערן און זיי פארקיפן נישט קיין איינער אמת. יא, יא.

הרב שאינו הולך בדרך טובה

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם ווייטער, **"וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שהוא חכם גדול וכל העם צריכים לו, א��ן מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב".**

אבער וואס טוט זיך אז דער תלמיד איז נישט קיין הולך בדרך טובה? נעמט מען קער פון אים. אבער וואס טוט מען ווען דער מחזיר בתשובה אליין איז א רשע? **"הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שהוא חכם גדול וכל העם צריכים לו"** – לאו, ער איז א געוואלדיגער חכם, ער פארשטייט בעסער ווי יעדן, אבער ער טויגט נישט. **"אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב"** – ביז ער טוט תשובה.

איי, יעצט, דו קענסט אים נישט מחזיר זיין למוטב, ווייל ס'איז נישטא קיין רבי'ס וואס זאלן אים מחזיר זיין למוטב, וועט ער מוזן אליין. איי, ער איז אליין? אה, "יחזור למוטב".

דער פסוק: "כי מלאך ה' צבאות הוא"

Speaker 1: **שנאמר**, אזוי ווי ס'שטייט, שנאמר, **"כי שפתי כהן ישמרו דעת"**. דאס איז דער שורש פון די פשט וואס דער רמב"ם האט פריער דערמאנט, יא? אה, לכאורה, ווייל ער איז נישט... וויאזוי האט ער אנגעהויבן צו לערנען? ניין, ער איז קיין "אין הולך בדרך טובה". ער מיינט ער לערנט ווייטער. ער זאגט דאך, "כל העם צריכים לו". ער מיינט ער לערנט ווייטער פאר שיעורים, אבער ער טוט עבירות צו דער זייט. ער נוצט די קרדום, די תורה קרדום, לחפור בה. ער טוט עבירות.

מ'ווייסט נישט קיין אזא אויפגעפרעגטע זאך? אונז אלע ווייסן פון אזא מין מציאות. "נאך, ער האט גרויסע רשות, א גרויסע תורה". אה, ס'איז נישט קיין פשט פון א תורה, אבער ס'איז אזוי געווארן. ער זאגט זייער שיינע שיעורים, וועגן דעם שטייט "כל העם צריכים לו", קיינער זאגט נישט אזא גוטע שיעורים ווי אים. אבער ער איז א רשע, ער איז א בעל מחלוקת, און אזעלכע זאכן. איי, גוט.

"אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב", ביז ער קומט צוריק צו די גוטע וועג. **שנאמר, "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו"**. דער מויל פון דער כהן – דא מיינט מען נישט דער כהן פון כתר כהונה, מען מיינט דא מסתמא כהן מיינט אן עובד ה', איך ווייס. אויך ארידזשינעלי איז דאס געווען דער דזשאב פון די כהנים. **"ותורה יבקשו מפיהו"**, מ'זאל לערנען פון אים תורה. **"כי מלאך ה' צבאות הוא"**, ווייל ער איז זייער הייליג, ער איז א מלאך וואס טוט דער רצון ה'. "יבקשו" – מ'בעט, רייט? "יבקשו" מיינט אפשר מלשון תלמיד, מ'קומט לערנען פון אים, מ'קומט בעטן. דורש ומבקש, יא, מ'קומט לערנען תורה פון אים. פארוואס? **"כי מלאך ה' צבאות הוא"**, ווייל ער איז א צדיק.

מאמר חז"ל: "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות"

זעט מען דא, **אמרו חכמים, "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות הוא"**, וואס איז דאס? אז ער טוט די רצון ה'.

זעט איר, דער רמב"ם לייגט דא אריין און מאכט די מימרא פאר א מימרא וואס איך פארשטיי זייער פשוט. **"אם דומה למלאך ה' צבאות הוא"** מיינט אז ער טוט די רצון ה'. וואס טוט א מלך? א מלך טוט דעם רצון השם, ער טוט זיין שליחות. אויב דער איד טוט זיין שליחות,

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – הלכה א' (המשך): דער רבי דארף זיין "דומה למלאך ה'"

וואס מיינט "דומה למלאך ה'"

אבער אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו. איינס ווי דאס אנדערע, נישט דא קיין מיטלוועג. מיינט א וועג אז דער רבי דארף זיין דומה למלאך ה', צו וואס? איך ווייס וואס ער מיינט, ער מוז פליען אין הימל? ניין, ס'מיינט אז ער טוט דאס וואס א מלאך טוט. וואס טוט א מלאך? א מלאך טוט שליחותו של מקום. ער טוט אויך שליחותו של מקום. ער איז נישט קאראפט, ער נוצט נישט אויס זיינע וועגן שלעכט.

דער היתר פון רבי מאיר – תוכו אכל קליפתו זרק

די גמרא זאגט, כדי, אויף דעם הלכה איז דא א היתר פון רבי מאיר, אז אויב מ'איז אן אדם גדול און מ'קען מאכן תוכו אכל קליפתו זרק. אבער פאר רוב מענטשן איז נישט דא די היתר. די גמרא ברענגט די גמרא אין די סוגיא, זאגט דער תוספות, אה, די סוגיא מיט די מעשה מיט אחר. יא.

אקעי. מ'דארף אויך דאס וויסן, ווייל שפעטער מיינט מען דא אז א רבי דארף מען דן זיין לכף זכות. ניין, מ'טאר נישט מיט אחר זיין די רבי. אקעי. מ'רעדט דא באופן וואס איז זייער אבוויעסלי ווען מ'קען אים נישט דן זיין לכף זכות. אקעי.

סאו, עד כאן איז ווער איז דער תלמיד און ווער איז דער רבי. אה, אזוי שטייט שוין אפילו אין מיין קעפל.

הלכה ב' – דער סדר פון דער ישיבה: ווי מ'זיצט

דער סדר ווען מ'קומט אן צו דער ישיבה

און נאכדעם גייען מיר לערנען וויאזוי ארבעט די סדר, ווען מ'קומט אן, דאס איז די שער פון די ישיבה, מ'ווערט אנגענומען אריין. יעצט, וויאזוי זעט עס אויס פון אינעווייניג?

איז אזוי, ס'קען זיין אז דא זעט מען עפעס אזא אויטאריטי העכער פון דער ראש ישיבה, אזוי ווי ס'איז דא אזוי ווי דער נשיא המוסד וואס איז דער רבי. אפילו אויב דער ראש המוסד טויג נישט, דארף ער זיין דער רבי.

דער ראש ישיבה און דער משגיח – צוויי פארשידענע ראלעס

פארוואס וויל ער אים מחזיר זיין למוטב? ווייל מ'שטייט גראדע חוזר, ער גייט אליין, שיחזור אליין. ניין, ווייל אויך אין אנפאנג, ווער איז דער... איך האב געטראכט, דער רבי איז דער מחזיר נשים למוטב, מניח נשים איז לאו דווקא איז דער זעלבער מלמד, ווייל ער לערנט גמרא תוספות מיט די עולם. יעצט גייט ער אנהייבן אויך דארפן מדריך זיין מענטשן, און זאגן מוסר פאר מענטשן, אשר איז אן אנדערע פאזישן.

אקעי, מען דארף עס... again, this is a practical question. און די הלכה האט מען געזאגט אריגינעל אויף א אופן, וואס איז געווען פראקטיש פאר זיי. אויב עס איז היינט אנדערש, אויב עס איז די מציאות, מען דארף וויסן.

איך זאג אזוי, יוסט קענא, פאר דעם מיט דער ישיבה, ס'איז א מער ראש ישיבה און די משגיעה. רבי, עס דארף עס איז א סיסטעם פאר דעם. מען דריי, דער וואס זענען גוטע מענטשן פרובירן צו ניצן די סיסטעם אויף גוט, און דער וואס נישט, די סיסטעם העלפט נישט.

ניין, איך זאג, פארוואס? ווייל דער ישיבה דארף זיך זיין לערנען, ער איז דער וואס דיסט און לערנט מיט דעם עולם, און ער קען נישט פורי שיין, ער וועל דיך עקונען זיין כתרו של תורה. ער טאר נישט אוועקגעבן צייט פאר זיינע אייגענע פרנסה, און יעצט דארף ער אים אוועקגעבן צייט פאר יעדן איינעם'ס דרך טובה. וואס קומט צו אים? אקעי, וואטעווער, דאס איך ווייסט. איך זאג דיר הייבן אין ווייסט.

נאכאמאל, דאס האט געוואלטן מדהייגזענען, מען ווארט נישט ארויס אז עס איז אנגעקומען וואס דער גאנצע שטיקל תורה, אדער?

די תלמידים זיצן אין א טרה – א האלבע רינג

פאר תלמידים לפני, האבן בכף אים א טרה. די תלמידים מאכן א טרה ארום אים, זיי זיצן אין פראנט פון אים ארום, און זיי זיצן אין רינגס ארום אים. א האלבע רינג, יא. **כדי שיקיל אמרויים ושרי ושמי דבריו**, כדי אלעס וואלען אים זען און אים הערן.

ס'איז דא האט דער הלכה אז עס איז וויכטיג אים זען. ס'דארף זיין אזוי ווי א סירקל. ס'איז אז לאיפיקא אויב דו ראוז און דער אונטערשטער קען נישט זען, איז א פראבלעם, לכאורה. א גאמונז לערנען יא, אז עס איז ווי אים ראוז. אקעי. ס'איז דא דערערסט קענען אים בעסער זען, אבער רגעמנים, אלעס וואלען אים קענען עפעס זען און הערן.

דער רבי זאל נישט זיצן העכער ווי די תלמידים

ולא ישב, וראה ועל כתרו בתלמידים, ולא קרקה, ס'זאל נישט מאכן אז דער רבי זאל זיצן אויף א בענקל, און ער איז אויף די פלאר. פארוואס? ער האט אוי הכלל הארץ, אוי הכלל אן דעם השדות, ער זאלן אלע זיצן אויף בענקלעך, אדער זאלן אלע זיצן אויף די ערד. זייער וויכטיג.

דער קאלב האסטו געקענט דראכנט אז עס איז ענין פון כבוד התורה אז דער רבי זאל זיצן אויף א בענקל. ס'איז ענין וואס שטייט אין די גמרא, **"לא ילמד הרב כשהוא יושב על גבי מטה ותלמידיו על גבי קרקע, אלא או הוא עומד והם עומדים, או הוא יושב והם יושבים".** ס'איז קעגן א מפורש'ע הלכה אין רמב"ם.

אבער ער לערנט, ס'איז אים נישט נוגע וואס ס'שטייט אין די גמרא. אקעי, מיר קענען זאגן פראקטיש, איך וויל קענען זען, איך ווייס נישט.

פארבינדונג צו דרך האמצעי אין כבוד

פריער האבן מיר אויך געלערנט, דער רמב"ם זאגט אז א תלמיד חכם דארף האלטן זיין כבוד, אבער נאר מיט א דרך האמצעי, ער טאר נישט זיין צו א גרויסער בעל גאוה. סאו ער זיצט בראש, ס'איז א געוויסע כבוד. ער איז דער רבי, און מיר דארפן קענען הערן פון אים. אויך, ער זיצט בראש, אבער נישט אויף א העכערע לעוועל, ווייל דאס איז שוין צו פיל גאוה. זאגט ער.

היסטארישע ענטוויקלונג — פון עמידה צו ישיבה

אבער ראשונים, אמאל איז יא געווען דער מנהג אז **"היה הרב יושב ותלמידיו עומדים".** נישט אז אויף די זעלבע לעוועל, זיי זענען געשטאנען. אבער **"מקודם חורבן בית שני",** שוין פון פאר דעם, נישט פון די תקופה, נאך פון פאר די תקופה, אזוווי פארן אנפאנג תקופה, **"היה כל אחד לומד לתלמידיו כשהן יושבין",** אז אלע זאלן זיצן און לערנען.

ס'איז צייגט אז אפילו דער רבי, די תלמידים פלעגן שטיין, און ס'פלעגט זיין אז דער רבי זיצט און תלמידים שטייען, אבער ס'איז געווארן אז יעדער איינער זיצט. ס'איז אזוי ווי מ'פלעגט טון שטייעדיג, און מ'האט געהאלטן אז דאס איז דער כבוד התורה, אזוווי ביי קריאת התורה שטייט מען זאל שטיין. ס'איז דא וואס זאגן יא. אבער ס'איז שווער, ס'איז גרינגער צו זיצן און לערנען. ס'פלעגט הייסן אן עמידה, נאכדעם האט מען זיך געטוישט די נאמען צו א ישיבה. אקעי.

הלכה ג' — דער מתורגמן / חוזר

צוויי וועגן פון לערנען — דירעקט אדער דורך א מתורגמן

זאגט דער רמב"ם ווייטער, **"אם היה הרב מלמד בפני התלמידים",** ס'איז דא צוויי וועגן פון לערנען. אדער אז דער ראש ישיבה אליין איז דער מגיד שיעור, דער ראש ישיבה האט א גוטע לשון לימודים און ער זאגט, אדער איז עס אזוווי משה און אהרן, יא, משה איז געווען דער רבי און אהרן איז געווען דער מולט, דער פה, דער מולט.

"ואם היה מלמד על ידי מתורגמן", ס'איז דא איינער וואס זאגט איבער די שיעור, איינער וואס איז דער חוזר, אין חב"ד וואס הייסט א חוזר, יא. **"המתורגמן עומד בין הרב ובין התלמידים",** איז דער מתורגמן דער וואס שטייט צווישן דעם רבי'ן און די תלמידים, הרב אויבן מיט'ן מתרגם, און דער מתרגם אומר לתלמידים.

איך מיין אז ס'קען אויך זיין אז דער רבי קען נישט רעדן אזוי הויך, אמאל איז נישט געווען קיין מייקראפאון, האט ער געדארפט שרייען פשוט. איז דער מתרגם... גראדע דאס זיצן אין רינגס העלפט אויף פאר דעם, ווייל ס'שטייט אז זיי זענען נעענטער ווען מ'האט נישט די רינגס, אזוי זיצט מען מער אין א גראדע הארץ. ביי א שיעור אמאל איז דאך דא אזא... א שיעור צומישן נישט אמאל אזא חס? א חס, יא.

דער מתורגמן טאר נישט אליין ענטפערן שאלות

ס'שטייט אויב ווייסטו אז דער רבי זאל זיין אזא זקן, זאגט ער, זקן וחכם דארף מען נישט שוין האבן. דא, נאך א זאך, ווען דער פרעגט, דאך נארמאל פרעגט מען שאלות, יא? זאגט ער, אז ס'איז דא א מתרגם, זאל דער מתרגם נישט ענטפערן אליין. רייט. זעסט דא וואס דאס איז דער ווארט. זאל נישט מיינען אז ער ווייסט און ער איז דער מנהיג, נאר **"והוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל".**

און דאס נעמט אסאך לענגער מיט דעם. און דאס איז דאך אן ענין פון כבוד, אז דער רבי זאל נישט ענטפערן דירעקט צו די שואל, נאר אויב גייט עס דורך א מתרגם, זאל עס אייביג גיין דורך א מתרגם. איך ווייס נישט. ס'איז דער סדר, אמאל דער סדר אז מ'דארף א מתרגם מאכט אזוי. יא.

קול-רעגלען — ווי הויך מ'רעדט

"ולא יגביה הרב קולו יותר מן המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל לרב יותר מקול הרב".

סאו דער רבי זאל נישט רעדן העכער, ווייל די דזשאב פון דעם מתרגם איז צו רעדן העכער. די כבוד פון דעם חכם איז אז ער שטרענגט זיך נישט אן, אזוי זעט עס אויס. און די זעלבע פארקערט, ער זאל נישט שרייען ווען ער רעדט. ווען ער רעדט צו די עולם, רעדט ער יא העכער ווי דער רב, אבער ווען ער רעדט צו די רבי, זאל ער נישט שרייען העכער אויף אים, זאל ער רעדן שטילער ווי...

די אלע זאכן זענען גמרות וואס מ'לערנט עס ארויס פון פלעצער. יא, פאר אלעס איז דאך דא פסוקים, איך געדענק. פון משה רבינו האט געלערנט מיט די אידן. פון משה רבינו מיט'ן אייבערשטן און משה רבינו מיט די אידן, יא.

דער מתורגמן איז א פראקטישע עצה

ס'איז נישט אזא שלעכטע מנהג אז מ'זאל טרעפן א מתורגמן. און אמאל, היינט איז שוין דא מייקס מיט אנדערע עצות, אבער אמאל דו האסט אן אלטן רבי וואס ער זאגט א שיעור, און דער רבי זאגט תורה ביים טיש, קיינער פארשטייט נישט, מ'דארף א מתורגמן. ס'איז דא רבי'ס וואס האבן. תורגמן.

מ'זעט דא אנדערע זאכן, אז מ'זאל נישט... ס'איז דא אסאך מאל א וויטאגליכע זאך אז מ'ווארפט ארויס א מלמד ווייל ער איז שוין אביסל אלט. אסאך מאל איך פארשטיי עס נישט, זאגט קיין ברירה. אמאל די חדר. יא, אסאך מאל פארשטיי עס נישט, זאגט קיין ברירה. אבער דא זעט מיר עס א געוויסע מהלך, ער איז שוין אלט. נעם א מתרגם, נעם א העלפער. דא רעדט איך אין ישיבה, איז נישט די חדר.

דער מתורגמן טאר נישט טוישן

זאגט דער רבי'ן ווייטער, **איינעם א מתרגם'ער איז שוין לא לבחות ולא לעותו ולא לשנות.** דער מתרגם, דא רופט ער אים תירגעמען, דער זעלבער מענטש, יא, אבער דער מתרגום האט נישט די רעכט צו טוישן. ס'איז די זעלבע זאך ווי ער טאר נישט אליין ענטפערן.

ס'איז זייער נאטורליך, אז דער מתרגום הייבט זיך אן אליין אנקוקן ווי ער איז דער רבי. יא, ער האט די מיק. אבער דו האסט א גאנצע זייט געדענקען, דו ביסט נאר דער מתרגום. דו ביסט נאר די בעל דרשי Award. ער איז א מיק. דו לאזט ער האט די מיק, און ער איז א מיק.

א מגיד איז נישט דער זעלבער ווי א גדול בתורה

עס איז זייער וויכטיג צו דענקען, דו עס דא א מענטש איז א גוטע מגיד, דו ביסט נישט א גדול בתורה, ביסט א מגיד, ביסט א בתרגום מיט די תרגום, קענסט זאגן וואס שטייט, אדער קענסט זאגן וואס די חכמי התורה זאגן. עס מיינט נישט אז ער מעגן נישט א בעסערער מסביר זיין קלארע און דער געסערע נוסח, עמ'ס טאר נישט מיר ארויפט זייגן אייגענע כאילו, ווייל ער האט נישט א אייגענע דעת תורה, זיין אייגענע מיינונג הייסט נישט דער זעלבער חשוב ווי די רבי'ס.

ער איז נישט רשאי לא לבחות ולא להוסיף ולא לשנות, אילו האבן קיין רבי תרגום'ען אביב של חכם אויף רבו, ווייל דעמאלט איז דער רבי אויך מוצבו און כיבוד אב... ניין ער זאל קען בעסער טאקע, ער איז זיין טאטע

אדער זיין רבי. ניין דעמאלט ער איז נישט מיט תורגמיין אז ער זעט זיך אליין אין דער CCP. ער איז דיין תורגמיין איז א דזשאב! עגען, ער האט דער גרויסן קול, ער קען זיך גוט מסביר זיין, אדערוועלט זיין דער cursor וואלט נישט געווען יענער חכם ודיר און ליבסט געווארן זיין מיתורגמען. יא.

דער ראב"ד'ס השגה — אב ובנו אדער רבו ותלמידו

פרעגסט אייך פראקטישע כאש ווי דאס איז געשען. ס'האט זיך געמאכט! אה, אה, אה, האסט מיך אלעך געווען צו דער ראב"ד'ס השגה. דער הייליגער ראב"ד... איך ווייט מיך אלעך דא האט נישט דא קיין ראב"ד. און דער הייליגער ראב"ד האט מיך אלעך געזאגט דער השגה. **אמר אברהם, דא וואס איז דער מקורי חדוש היו. ווי, רב שמי תרגמין און הרב שילא.**

ס'מאכט זיך! ס'איז ניכקיין נישט קיין אז אלע זאכס. איינמאל, מקורי חדוש, מיינט ער לכאורה אז עס איז פונקט אמאל געווען. דער הייליגער ראב"ד מאכט שוין דער מהלך. אז עס האט זיך אמאל געמאכט, איז געווען א מתורגמן פאר רב שילא.

ער זאגט טאקע אז בדרך כלל קענסטו גלייבן אז דער מתורגמן איז א שוואכערע תלמיד חכם ווי דער רבי. אבער אן אב ובנו, מאכט זיך אמאל אז א טאטע האט אזוי שטארק ליב זיין קינד און ער זעט אזוי שטארק זיין מעלה, אדער א רבי האט אזוי שטארק ליב זיין תלמיד, אז הגם אז ער איז אליין א חשוב'ער תלמיד חכם, לאזט ער זיין...

דאס איז די ווארט. די מתורגמן וועלן נישט זאגן אליין, ווייל אונז האבן א חזקה אז דו ביסט יענעמ'ס מתורגמן וועט ער זיין א שוואכערע תלמיד חכם, ווייל ער איז טאקע א שוואכערע תלמיד חכם. אויסער אן אב ובנו אדער רבו, איז דא אזא מציאות אז אן אב ובנו אדער רבו זאל זיין אזוי שטארק.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' — הלכות מתורגמן, רבי ותלמיד, ושאלה ותשובה

הלכה א' (המשך) — מתורגמן: אב ובנו, רב ותלמידו

ער זאגט טאקע אז בדרך כלל קענסטו גלייבן אז דער מתורגמן איז א שוואכערער תלמיד חכם ווי דער רבי. אבער אב ובנו, רבי ותלמידו, מאכט זיך אמאל אז א טאטע האט אזוי שטארק ליב זיין קינד און ער זעט אזוי שטארק זיין מעלה, אדער א רבי האט אזוי שטארק ליב זיין תלמיד, אז הגם אז ער איז אליין א חשוב'ער תלמיד חכם, לאזט ער זיין... דאס איז דאס ווארט. דער מתורגמן זאל נישט זאגן אליין, ווייל אונז האבן א חזקה אז דו ביסט יענעמ'ס מתורגמן ווייל דו ביסט טאקע א שוואכערער תלמיד חכם. אבער אב ובנו, רבו ותלמידו, איז דא אזא מציאות אז אב ובנו, רבו ותלמידו, זאל זיין א מתורגמן פאר איינעם וואס איז בדרגתו.

יא. על כל פנים, דא קען מען אפשר ענטפערן אויף די ראב"ד'ס קשיא אז דער ראב"ד מיינט צו זאגן אז ס'איז נישט קיין ראיה, ס'איז נאר געווען אמאל, א יוצא מן הכלל. אקעי. על כל פנים, ס'מאכט סענס די ראב"ד'ס א זאך, ס'איז נישט שווער צו פארשטיין. אקעי.

דער מתורגמן זאגט דעם רבי'ס נאמען בפירוש

נאך א זאך, נאך א הלכה פאר די מתורגמנים. יא. דו האסט עס פארגעלערנט, וואס זאל זיין דער מתורגמן. **אמר רב, דער מתורגמן...** דער רמ"א אין הלכות תלמוד תורה זאגט אז היינט איז נישט מצוי די גאנצע הלכות פון מתורגמן, סאו ער איז נישט מאריך אין דעם. ס'האט זיך געענדיגט. היינט... ס'קען זיין, יעדע זאך איז געענדיגט. יא.

שטייט ווייטער, איינער האט א מתורגמן, א רב שלמד, זאגט ער, וואס טוט זיך מיט א... **אמר רב**, האסט געסקיפט די זאך. **אמר רב, המתורגמן, כך אמר לי רבי, או כך אמר לי אבא מורי.** דער רב, אין זיין שיעור, לערנט ער פאר פון זיין רבי, אזוי איז דער סדר. **איז כשאומר המתורגמן הדברים לעם, זאל ער געדענקען די כבוד פון דער רבי, און ער זאל זאגן בשם החכם, ער זאל זאגן דער רבי האט מיר געזאגט בשם זיין רבי, און דארטן דערמאנט ער די נאמען פון דער רבי. ואומר כך, כך אמר רבנו פלוני רבנו בעל השיעור, אפילו שלא יזכור החכם שמו, שאין לו להזכיר שם רבו אלא בשמו.** אה, אפילו דער חכם טאר נישט זאגן רבו בשמו, ער זאל זאגן אבי מורי אדער מורי ורבי, ווייל ער טאר נישט זאגן דער רבי'ס נאמען. אבער דער מתורגמן זאגט דאך דאך נישט איבער אבי מורי, ווייל ס'איז נישט זיין רבי, זאל ער יא ארויסזאגן קלאר? דאס איז מסתמא א דין אין קלארקייט, כדי דער עולם זאל וויסן קלאר פון וועמען ער זאגט איבער. אבער בשם אומרו. די גמרא קומט אויס אז ס'איז מער טראטן מיט די הלכה פון אמורא נישט זאגן די רבי טאטע'ס נאמען, אבער דער מתורגמן טאר יא.

ער זאגט די ריכטיגע טייטש. ער איז נישט מדייק, אזוי ווי? ער איז נישט מדייק, ער איז נישט קיין מכניע'דיגע מדייק, ער איז א מענטשליכע מדייק. מ'זאגט אים אזוי, אזוי מאכט סענס. פארדעם דארף מען אויך וויסן ווער איז דער בעל הבית, פלוני וכדומה.

הלכה ב' — דער רבי זאל נישט כועס זיין ווען תלמידים פארשטייען נישט

און יעצט גייען מיר לערנען געוויסע זאכן וואס מאכט סענס.

וויאזוי מ'לערנט? **הרב שלמד ולא הבינו התלמידים**, דער רבי האט געלערנט אבער די תלמידים פארשטייען נישט, **לא יכעוס עליהם וירגז**, זאל ער נישט ווערן אין כעס אויף זיי. **אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים**, זאל ער עס נאכאמאל און נאכאמאל איבערזאגן, **עד שיבינו עומק ההלכה**, ביז זיי וועלן פארשטיין די עומק הדבר. דעמאלטס זאל ער נישט ווערן אין כעס.

דער תלמיד זאל נישט זאגן "הבנתי" ווען ער האט נישט פארשטאנען

וכן לא יאמר התלמיד הבנתי, דאס איז א ציווי אויף דער רבי. אויך איז דא א ציווי אויף דער תלמיד. דער תלמיד, ער פילט שלעכט אז ער פארשטייט נישט, זאל ער נישט זאגן "הבנתי" אויב ער האט נישט פארשטאנען. **אלא**, ס'איז א מצוה אויף אים, און דאס איז לכאורה נישט א דין אין מדרש נאר א דין אין תורה, **אלא חוזר ושואל אפילו כמה פעמים**, ער זאל איבערפרעגן און איבערפרעגן.

ואם כעס עליו רבו ורגז, אויב רעגט זיך דער רבי יא אויף, איז לכאורה דאס גייט גורם זיין אז ער זאל מער נישט וועלן איבערפרעגן נאכאמאל. זאגט דער רמב"ם אן עצה, **יאמר לו**, זאל ער זאגן, **"רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה"**, זאל ער רעדן תחנונים, "רבי, איך האב זייער ליב די תורה און איך וויל עס פארשטיין, און איך האב א קורצע דעת, מיין דעת פארשטייט נישט בעסער."

ניין, דאס איז ווייל אמאל טראכט דער תלמיד אז ס'איז נישט קיין דרך ארץ איבערצוזאגן אזויפיל מאל. ס'איז אן עזות צו זאגן. דער רמב"ם זאגט, יעדע זאך קען מען טרעפן אן איידעלע וועג צו זאגן, ס'איז נישט קיין דרך ארץ צו זאגן.

דאס איז ווי א "דיעל" צווישן רבי און תלמיד

אבער דא זעט מען אז ס'איז ווי א תביעה. דאס הייסט, דער רבי וואס לערנט פאר די תלמידים, דער תנאי, דער דיעל וואס זיי ביידע מאכן איז אז ער האט פארזען אז זיי גייען פארשטיין. און זיי ביידע מוזן זיין ארנטליך דערוועגן. דאס הייסט, אזוי ווי א משא ומתן בממונה, ער מוז זיך נישט רעגן ווען זיי פארשטייען נישט, ער זאל איבערזאגן צוויי מאל. דאס איז זיין דזשאב, זאג עס צוויי מאל.

די זעלבע זאך דער תלמיד, ער זאל איבערפרעגן אויב ער האט נישט פארשטאנען. לכאורה דער סברא פארוואס דער רבי וועט ווערן אין כעס, ער וועט ווערן פראסטרעיטעד, ווייל ער האלט אז ער זאגט עס נישט גענוג גוט, ער איז אין כעס אזוי אויף זיך אליין. איינמאל דער תלמיד זאגט אים, דעתך צרופה, דו זאגסט גוט, איך פארשטיי נישט גוט, נעם אויף דיר די בלעים, און דער רבי וועט באקומען די געדולד דאס איבערצוזאגן.

דער תלמיד זאל זיך נישט שעמען פאר חברים

יעצט, נאך א פרט אין דעם, **"ולא יהא התלמיד בוש מחבריו"**. ער זאל זיך נישט שעמען ווען ער זיצט מיט אנדערע חברים, **און זיינע חברים האבן עס געלערנט בפעם ראשונה או בפעם שניה**, האבן זיי עס פארשטאנען, **והוא**

לא למד אלא לאחר כמה פעמים, ער האט נאך געכאפט נאך זאגן אסאך מאל. זאגט דער רמב"ם, אויב ער וועט זיך שעמען, **"נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום"**, ער וועט זיך שעמען און ער וועט קומען און גיין פון בית המדרש און ער וועט גארנישט לערנען.

אבער לכאורה איז דאך אויך א דין אין דעם אז ס'איז אביסל אויפ'ן חשבון פון די צייט פון די אנדערע. א מענטש וואלט געטראכט, וויאזוי מעג איך זיי מבטל זיין פון תורה? זיי פארשטייען שוין, און זיי גייען יעצט אן פארשטייענדיג. יא, נו, זאלן זיי הערן נאכאמאל, ס'גייט נישט שטיין ווערן, זיי וועלן חזר'ן, ס'איז גארנישט געשען. יא, דאס איז אזוי. זאלן זיי נאכאמאל בעטן. א מענטש קען מיינען אז ס'איז נישט קיין גוטע מידה, ס'איז אויף יענעמ'ס חשבון. און וואס איז די מידה? אז ער זאל קומען אין קלאס און פארברענגען די צייט. ער קען הערן, אבער ס'איז דא דא הונדערט תלמידים, און וועגן דו ביסט א שוואכע קאפ דארף ער צו זאגן נאכאמאל.

אקעי, אפשר איינער, אפשר איינער. דו רעדסט פון א פאל וואס דער רבי איז ג'רייבט, אבער דער רבי האט נישט טויזנט תלמידים, ער האט א רבי פון צען תלמידים. וואס איז די שאלה? ס'איז אלעס אויף פארשטאנען.

ס'איז דא אן ענין פון ענוותנות, ס'איז דא אן ענין פון ענוותנות. איך ווייס נישט. די ערך הדברים איז, אז געווענליך, כמעט אן א כלל, אז די תלמידים זאגן אז ס'איז זייער שווער, אבער בדרך כלל, ווייסט דאך יעדער איינער, אז געווענליך אויב ס'איז דא איינער וואס זאגט "רבי, איך האב נישט פארשטאנען", איז דא בערך פופציג פראצענט פון די קלאס האבן נישט פארשטאנען. נאר זיי אלע שעמען זיך, און ס'איז דא אלעמאל איין עניו, געווענליך איינער וואס איז מער א שפל בעיניו און שעמט זיך נישט צו זאגן אז ער האט נישט פארשטאנען. ס'איז געווענליך די סוד. אסאך מאל איז יענער נישט קיין שוטה, נאר ס'קען אפילו זיין דער קלוגער, אבער געווענליך איז ווייל טאקע די ענינים איז נישט קלאר, און דער רבי האט עס נישט גוט מסביר געווען, אדער ס'פעלט טאקע אויס צוויי מאל צו זאגן אזא זאך ווייל ס'איז קאמפליקירט. דאס איז געווענליך די ריעליטי.

"אין הביישן למד ולא הקפדן מלמד"

סאו, די אלע הדרכות זענען נגד וואס די מנהג העולם, ווייל מ'פרעגט נישט גענוג אמאל. געווענליך, אויב מ'האלט ביי די צווייטע צאל דאס איבערצוזאגן, איינער פרעגט איבער, פארברענגט ער די איינעמ'ס צייט. און והו הדין, דארף יענער זאל נאר מאכן עס איינער. זאגט דער רמב"ם, **לפיכך אמרו חכמים הראשונים**, דאס וואס די חכמי המשנה האבן געזאגט אין אבות, **אין הביישן למד**, איינער וואס איז א ביישן און ער גייט זיך שעמען איבערצופרעגן, ער האט נישט געקענט לערנען, ער האט נישט אנגעקומען צו תורה. **ולא הקפדן מלמד**, איינער וואס איז א קפדן און ער ווערט ברוגז שנעל אויב וואס מען פרעגט אים איבער, ער האט נישט געקענט זיין א גוטע מלמד.

וועגן דער רבי זאל יא כועס זיין: מתרשלים

זאגט דער רמב"ם ווייטער, **בדברים אמורים? במה שלא הבינו התלמידים הדברים לעומקן**, דאס רעדט זיך וועגן די סיבה פארוואס די תלמידים האבן נישט פארשטאנען איז וועגן די נושא איז א טיפע נושא, **או מפני דעתן שהיא קצרה**, אדער ווייל זיי פארשטייען, זיי זענען נישט אזוי שארפע קעפ. **אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה**, פשוט זיי זענען פויל, זיי שטרענגען זיך נישט אן, **ומתרפים עליהם**, זיי זענען שוואך, **לפיכך לא יבינו**, דאס איז די סיבה פארוואס זיי פארשטייען נישט, ווייל זיי האבן זיך נישט גענוג אנגעשטרענגט, דעמאלט זאל ער נישט זיין אזוי געדולדיג און איבערזאגן נאכאמאל און נאכאמאל, ווייל עס וועט גארנישט אויפטון, **אלא חייב לרגוז עליהם**, דעמאלט איז ער חייב זיך צו ברוגז'ן אויף זיי, דאס הייסט, ער דארף ארויסווייזן ברוגז, ער דארף צו act'ן ברוגז, נישט אז ער דארף צו act'ן כעס, אזוויי דו האסט פריער געזאגט, נאר מ'דארף טאקע זיין באמת אין כעס, ער זאל ארויסווייזן זיין כעס, **ולהכלימם בדברים**, ער זאל זיי פארשעמען מיט שארפע ווערטער, **כדי לחדדם**, כדי זיי זאלן זיך אויסשארפן. **וכן הוא אומר**, אויף דעם זאגן די חכמים דארטן אין די משנה, **זרוק מרה בתלמידים**, נוץ שארפקייט ביי דיינע תלמידים.

יא, סאו דער רמב"ם מאכט אזא שיינע קומתא, דאס וואס שטייט דאס, דאס רעדט זיך אין אזא אופן, און דאס וואס שטייט דאס, דאס רעדט זיך אין אזא אופן, און ער מאכט אזא קלארע סדר מ'זאל פארשטיין וואס גייט פאר.

הלכה ג' — דער רבי זאל נישט נוהג זיין קלות ראש

לפיכך, אויך ווייל ס'איז דא אזא ענין פון אמאל דארף מען נוצן שטרענגקייט, דארף דער רבי דאך האלטן א געוויסע... ווייל מצד שני איז אלעמאל דא דער חשש פון נתרפו, ס'איז דא טאקע אמאל וואס ער פארשטייט נישט ווייל ס'איז צו טיף, וכדומה. אבער אלעמאל, די זאך, מענטשן נעמען עס נישט גענוג ערנסט, ס'איז דא אויך א שוועריגקייט, און ער דארף אלעמאל גורם זיין אז זיינע תלמידים זאלן נעמען גענוג ערנסט וואס דער רבי זאגט.

ממילא, **אין רבו לומד קלות ראש לפני תלמידיו**, איז נישט ראוי פאר דער רבי צו נוהג זיין קלות ראש. קלות ראש מיינט לאו דווקא א שלעכטע זאך, מער א לץ, ער זאל נישט זיין א ווערטל זאגער, ער זאל זיין אויף די לעוועל פון די תלמידים. **ולא לשחוק בפניהם**, ער זאל נישט שפילן מיט זיי, **ולא לאכול ולשתות עמהם**, נישט עסן מיט זיי. לאכן אין פראנט פון זיי. ניין, שפילן, לאכן, וואס מיינט דאס? ער זאל נישט לאכן מיט זיי, ער זאל נישט דזשאוקן מיט זיי, ער זאל נישט זיין מיט זיי צו נאנט. עס דארף זיין אפשר א געוויסע געפ צווישן אים און זיי, כדי, שטייט, **"תמתי עליהם"**, כדי די תלמידים זאלן האבן א שטיקל מורא פאר אים. ווייל אויב האבן זיי מורא פאר אים, זאלן זיי קענען לערנען שנעלער, סאטש ווען זיי זענען זיך מסרב זאלן זיי קענען סטראשען.

"הטל מורא על התלמידים" — ברייטער ווי נאר אנשרייען

איך מיין אז ס'איז נישט נאר דאס. ווען דו האסט א שרעק פאר איינער וואס דו נעמסט ערנסט, וועט מען אים מער ארויסנעמען. ס'איז נישט נאר וועגן דו גייסט אים אנשרייען. דאס מיין איך, דאס איז א ברייטערע זאך פון די אנשרייען. אנשרייען איז ווען ס'פעלט, האלט מען שוין ביי אן עמערדזשענסי, מ'דארף אים אנשרייען. אבער אויפן כלליות'דיגן אופן, "הטל מורא על התלמידים" מיינט אז ס'דארף זיין א געוויסע ערנסטקייט. די ערנסטקייט העלפט אויך צו לערנען.

און דער עולם כאפט נישט, ווען ס'איז דא רבי'ס וואס פירן זיך מיט דיסטענס. ס'איז דא א מחלוקת צווישן די רבי'ס וויאזוי מ'פירט זיך, מדות. אבער א רבי וואס פירט זיך מיט דיסטענס מיט זיינע תלמידים איז לטובתם, דאס העלפט זיי צו בעסער לערנען פון אים.

דיסקוסיע: חסידישע טישן

די היינטיגע חסידישע רבי'ס עסן איינמאל מיט זייערע תלמידים, איך ווייס נישט. מיר פירן דאך טיש. אפשר הייסט דאס נישט שמועסן, ווייל פארדעם זיצט ער אויף א סטעידזש דעמאלט.

הלכה ד' — הלכות שאלה ותשובה: וויאזוי מ'פרעגט דעם רבי

אקעי, יעצט גייען מיר לערנען הלכות שאלה ותשובה. מיר האבן געלערנט פריער אז ס'איז דא פסולים וואס מען פרעגט די רב. זאגט ער, היינט איז נישט אזוי פארמאל. מ'זאל פרעגן באופן כבוד פון די רב. נישט נאר באופן כבוד, נאר באופן וואס מועיל לו. ס'איז אינטערעסאנט, היינט איז נישט דא די גאנצע מוסד. מ'פרעגט, מ'פרעגט דעם מתורגמן, ער פרעגט די שאלות. אגב, חוץ ביי ר' דוד לאנדא, ווען ער מאכט זיין אסיפה פון חול המועד. איך זע אז ס'איז שווער צו מתרגם זיין די מעשה, די הלכות. ס'איז אמאל געווען אזוי, דער רבי איז געזעסן, און מ'האט געפרעגט שאלות. ס'איז א גאנצע סדר געווען. איך האב געמיינט אזוי, די עיקר וואס די גאונים האבן געלערנט מיט אידן איז געווען די תשובות וואס זיי האבן געענטפערט, רייט? אזוי מיין איך. יא, ער האט אפילו, דאס איז נאך פאר די רעפארם געווען נאכדעם.

מ'זאל נישט באפאלן דעם רבי מיט שאלות ווען ער קומט אריין

זאגט דער רמב"ם אזוי, **"אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש עד שתתיישב דעתו עליו, ואין התלמיד שואל מיד, אלא ימתין מעט עד שינוח הרב. ואין שני תלמידים שואלין כאחד."**

און ער זאגט אזוי, **"אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש"**, ווייל ער ווייסט אלעס, מילא קען מען אים גלייך באפאלן מיט שאלות. ער איז נישט קיין מענטש, ער האט נישט קיין דרך ארץ, דארף מען אים געבן א טשענס זיך צו קומען צו זיך, זיך בארואיגן, און דעמאלטס קען מען אים פרעגן. ווי איינער האט געזאגט, **"אין התלמיד שואל כשהוא נכנס עד שישב וינוח"**, אויך דער תלמיד זאל נישט פרעגן ווען ער קומט אריין פרעגן, זאל ער קודם זיך קומען צו זיך, אז ער זאל קענען פרעגן מיט א מנוחה. שאלת חכם איז חצי תשובה, ס'איז דאך די וועג וויאזוי ער פרעגט מאכט אסאך אויס, אז ער זאל קענען גוט קלאר פרעגן.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – סדר השאלות והתשובות בין רבי לתלמיד (המשך)

הלכה ג' (המשך) – דער רבי'ס רשות צו פרעגן די תלמידים

Speaker 1: דארף מען זיין אין די נושא וואו מ'איז. יא, זאגט דער רמב"ם ווייטער, מ'טאר נישט טרייען צו כאפן מיין רבי'ן. מ'טראכט אז דער רבי טאר אויך נישט פרעגן די תלמידים נאר איינציגע מאל. אבער דער רבי פון די תלמידים איז אנדערש. **"ויש לרב רשות לומר לתלמידיו, ישאל דוקא כן"**. זיי פרעגן טריקי קוועסטשאנס, **"בשאלה זו ובמעשה זו אשר בפניו"**. וואס מיינט דאס? ער זאגט, **"אפשר יתיר דבר שאינו מותר כדי לחדדן, וידעו הזוכר מה מעשיו והיודע מה מעשיו"**. דער רבי זאל דוקא יא.

ס'איז זייער אינטערעסאנט, דער רבי זיכט דיך אויסצושארפן. דער דזשאב פון די תלמידים איז נישט אויסצושארפן דער רבי, דער דזשאב פון דער רבי איז יא אויסצושארפן די תלמידים.

ער זאגט ווייטער, **"וכן יש לו רשות לשאול אותם ענין אחר שאינם עוסקים בו"**. דער רבי האט יא די רשות, ווייל ער דארף עס נישט געדענקען, עס איז פארט דער תלמיד'ס דזשאב צו געדענקען. איי, דער רבי דארף אויך געדענקען? אכן נמי.

חידוש: פארוואס דער תלמיד ווערט נישט פארשעמט ווען דער רבי כאפט אים

ס'איז זייער אינטערעסאנט. איך וויל נאר זאגן, אז דו פארשעמסט, אז דו כאפסט דער רבי'ן ביי א נישט גוטע זאך, איז דאס אן עוולה, דו פארשעמסט אים. משא"כ ווען דער רבי כאפט דער תלמיד, איז דאס אים נישט פארשעמט. פארוואס ווערט דער תלמיד נישט פארשעמט? ווייל ס'איז נישט קיין בושה פאר א תלמיד, ער איז נאך א תלמיד, מ'עקספעקט נישט פון אים.

איך וועל דיר זאגן, ס'וועט זיין אזעלכע מענטשן וועלן מיך פרעגן, "לעצטע יאר האסטו דאך געפסק'נט...". דו מיינסט איך געדענק וואס איך האב געזאגט לעצטע יאר? אבער מצד שני האלט איך אז יענער דארף טאקע געדענקען, ווייל וואס הייסט, איך לערן דיר פאר און דו הערסט נישט אויס?

תירוץ: פארוואס דער רבי קען נישט געדענקען פון אנדערע פלעצער

ס'איז וואס איך טראכט, אז מ'קען זאגן א תירוץ אזוי. איך האב געזען פון ר' יוסף הוטנער, מיין איך, ער האט געשריבן אויף איינעם, אז ווי עלטער ער ווערט, פילט ער אז ס'איז אים שווערער צו ענטפערן א נושא וואס ער איז נישט דארט. ווייל ווען מ'ווערט עלטער, איז נישט נאר מ'פארלירט די חריפות אז ער קען גלייך ענטפערן, ער לייגט זיך מער אריין אין די ענין, ס'ווערט מער פארט פון זיין.

ס'איז, דער רבי, ווען ער לייגט זיך אריין אין עפעס, איז ער עכט דארט. דער תלמיד, ער הערט זיך אין הכלל'ס, ער קען יא געדענקען פון אנדערע פלעצער. ס'איז זייער אינטערעסאנט.

די צוויי נקודות: כבוד הרב און איכות הלימוד

ס'זעט דא אויס, מ'מישט צוויי זאכן. מ'מישט די ענין פון כבוד פון דער רבי, און די ענין פון וואס איז מער עפעקטיוו, וויאזוי דו באקומסט די בעסערע תשובות און וויאזוי דו באקומסט די קלארערע ענטפערס. ביידע, "שקדש על הצבא", ס'איז נישט אן ענין אין די איכות פון די ענטפער, ס'איז אן ענין פון די כבוד פון דער רבי. מ'מישט די ביידע זאכן.

מ'דארף ביידע זאכן האבן אין זינען, אז דו זאלסט ארויסבאקומען די מערסטע פון דיין שאלה. סאו די וועג וויאזוי יעדער איינער האט געהאראגעט ר' חיים קאניעווסקי און מ'האט געווארפן שאלות, איך האלט נישט אז ס'איז געווען א ריכטיגע זאך. אקעי, זיינער איז געווען געגנוג א גדול און ס'איז נישט געווען קיין שייך קיין בושה, אבער יא, ס'איז דאך א כלל. יא, אלעס האט א יוצא מן הכלל.

וואלט יא, איך מיין אויך אז מיר גייען זיך לערנען באלד וועגן כבוד הרב. די כבוד האט אויך צוטון מיט לערנען, ווייל ווען מ'האט כבוד די ריכטיגע וועג לערנט מען בעסער. סאו ס'קען זיין אז די צוויי נקודות פון כבוד פאר די רבי און וויאזוי מ'גייט בעסער די לימוד זענען זייער קאנעקטעד. ס'איז נישט אזוי ווייט איינע פון די צווייטע.

דער רבי האט ליב שאלות – אבער מיט א תנאי

ס'איז אינטערעסאנט אויך, איך פערזענליך, איך האב זייער ליב ווען מענטשן פרעגן מיר שאלות, ווייל איך ווייס נישט שטענדיג, אבער ס'מאכט מיר גיין איך זאל נאכקוקן. יא, יענער מעג פרעגן, אבער ער זאל מחדש זיין, איך מיין צו זאגן, נישט פרעגן קיין טריק קוועסטשענס. אויב יענער האט א שאלה, איז דאס מחדד די רבי. ס'איז מחדד די רבי. וואדע, וואדע.

ער רעדט דא נישט פון אן אנדערע ענין. יעצט לערנט מען מסכת בבא בתרא, די תלמידים פרעגן שאלות, ס'האט צוטון מיט די נושא. אבער נישט, "רבי, דו געדענקסט וואס איך בין דיין... וואס דו געדענקסט איז געווען, איך בין דיין שפילער, איך בין דיין טריק, און זענען די רבי קען ענטפערן?" ס'וועט זיין ווייטער.

הלכה ד' – אין שואלין מעומד, ולא מגבוה, ולא מרחוק

Speaker 1: זאגט די גמרא ווייטער, **"אין שואלין מעומד"** – מ'פרעגט נישט קיין שאלה שטייענדיג. **"ואין משיבין מעומד"** – מ'ענטפערט נישט קיין שאלה שטייענדיג. **"ולא מגבוה"** – נישט ווען מ'שטייט זייער הויך איינער פון די אנדערע. מ'זאל זיין, אזוויו ער האט פריער געזאגט, די רבי מיט די תלמיד זאלן זיין אויף די זעלבע לעוועל. **"ולא מרחוק"** – נישט פון אינדערוויטענס. **"ולא מאחורי הזקנים"** – מ'געבט א ספעיס אזוי אז די שואל זאל נישט שטיין אין בעק און פרעגן, נאר קומען נאנט און פרעגן.

דיסקוסיע: כבוד אדער איכות הלימוד?

Speaker 1: וואס איז דאס? איז דאס אן ענין פון כבוד אדער אויך אן ענין פון איכות הלימוד? ווייל ס'מאכט דאך קלאר, גיי ווייטער, ער שרייט פון די בעק, מ'קען נישט הערן קלאר וואס ער זאגט. אפשר איז דאס א פשוט'ע זאך.

איך וויל דיר וויסן, די סדר ביי רבי'ס איז אז דער וואס קומט אריין צו א רבי דארף שטיין. די גמרא גייט זאגן. אבער דא שטייט בעיסיקלי אז ס'איז אן ענין פון כבוד, אבער א מענטש קען נישט האבן א ישוב הדעת. ווען דו ביסט אים מכבד צו זיצן... יענער סדר איז וואס איז געווען פארן גלות.

איך ווייס נישט, די היינטיגע רבי'ס, געוויסע רבי'ס, זענען נאך פון די מדריגה פון נאך פאר די אלע תקנות הגלות, לפני החטא. אבער אין די גמרא וואס מיר האבן יעצט געלערנט, אמאל איז טאקע אזוי געווען, די תלמידים זענען געשטאנען און די רבי'ס זענען געזעסן, אבער היינט איז נישט אזוי. היינט צו טאג, ווען מען לערנט, אגעין, אויב דער רבי לערנט פון גמרא, שטעלט זיך שוין די שאלה. איך רעד נאר פון די רבי'ס וואס לערנען עפעס.

הלכה ד' (המשך) – ואין שואלין את הרב אלא בענין

Speaker 1: **"ואין שואלין את הרב אלא בענין"**. פרעגט מען נאר אין דעם ענין וואס ער איז עוסק דערין.

Speaker 2: דאס האסטו שוין געזאגט.

Speaker 1: איך ווייס, עס איז די זעלבע זאך. איי דאונט נאו. נישט קלאר.

דיסקוסיע: וואס מיינט "בענין"?

Speaker 2: וואס מיינט "בענין"?

Speaker 1: ס'איז די זאך.

Speaker 2: וואס מיינט "בענין"?

Speaker 1: "בענין" מיינט אזוי ווי מען פרעגט א ספעציפישע זאך, מען פרעגט נישט קיין כלליות'דיגע. מען פרעגט נישט...

Speaker 2: ניין, באלד וועט מען זען וועגן דעם.

Speaker 1: ניין, קדימה גייט מען זען. איי דאונט נאו. וואס טייטש "בענין"?

Speaker 2: אקעי, איי געס, לאמיר גיין ווייטער.

Speaker 1: "בענין" מיינט די ענין וואס מען איז עוסק דערין.

הלכה ד' (המשך) – ואין שואלין אלא מיראה

Speaker 1: **"ואין שואלין אלא מיראה".** פרעגט מען מיראת הכבוד. אפשר איז עס פשוט אן אנדערע מאמר חז"ל וואס ער איז מצרף צוזאמען.

הלכה ד' (המשך) – ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות

Speaker 1: **"ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות".** אפילו ווען מען פרעגט פון די ענין וואס מען לערנט, זאל מען נישט פרעגן מער ווי דריי הלכות.

דיסקוסיע: וואס מיינט "בענין" אין דעם קאנטעקסט?

Speaker 2: ס'טייטש אין דעם ענין. קען זיין דער ענין איז אפילו קלענער פון א מסכת, אזוי ווי ס'איז געשטאנען פריער. סאו אין די פירע, אין די סובדזשעקט וואס מען לערנט היינט.

Speaker 1: ס'קען זיין אז "שואלין בענין" מיינט אזוי ווי אז דו דארפסט זיך פארקוקן. דו קענסט נישט קומען, "רבי, זאג מיר וואס איך האב צו טון, וויאזוי איך דארף זיך פירן שבת." ניין, קוק דיך פאר, פרעג די ספעציפישע הלכה, און פרעג די ענין. אקעי, איי דאונט נאו. קען זיין ס'איז... אקעי, אדער דער רבי קען זאגן א שיעור וואס ער זאגט אלעס פאר דיר, אבער...

Speaker 2: רייט, ס'איז אזוי ווי דו זאגסט, אז נישט יעדער קען מטריח זיין דעם חכם ער זאל זאגן די גאנצע שיעור פאר דיר. דו דארפסט אויסהערן, און דאן קענסטו פרעגן וואס אין די ענין וואס ער האט געלערנט.

Speaker 1: אבער די שאלה איז, איז עס די זעלבע שאלה וואס מ'האט גערעדט פריער, וואס דער תלמיד זאגט "לא הבנתי", אדער איז עס א נייע שאלה? די שאלה איז, מיינט עס סתם אז ס'איז דא א "קוועסטשן ענד ענסער פיריאד", אדער מ'רעדט דא אזוי? ס'א��ז געווען א צייט ווען דער חכם איז נישט ביים שיעור, דער חכם איז אריינגעקומען אין בית המדרש, זאל מען אים נישט באפאלן.

Speaker 2: אה, סאו דאס איז אן אנדערע זאך. סאו א סדר וויאזוי די שאלות ארבעטן.

Speaker 1: אבער ווען מען לערנט, דארף מען פרעגן אסאך אדער מער, ס'איז נישט דוקא די זעלבע הלכות. ס'דארף גיין מיט א רעספעקט, דער רבי'ס צייט איז נישט פרי, ס'דארף גיין מיט א סדר. אקעי.

Speaker 2: "ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות". ס'איז נישט מער ווי דריי שאלות. דריי הלכות אויפאמאל. אקעי. סאונדט סימפל. איך זע נישט... אקעי.

הלכה ה' – קדימה אין שאלות: שנים שואלין

Speaker 1: ווייטער, יעצט גייט מען פרעגן דעם קדימה אין שואלין, מערערע מענטשן פרעגן. **שנים שואלין, שואל אחד בענין**, איינער פרעגט אין די ענין וואס מ'איז יעצט עוסק, **ואחד שואל שלא בענין**.

דיסקוסיע: דער באגריף "ענין" אין פארשידענע קאנטעקסטן

Speaker 2: קען זיין ענין, איך געדענק אז זיי האבן געלערנט ביי שלשים יום קודם החג, אז אמאל זאגט מען אז דער ענין היום הייסט ענין. קען זיין מער, אז ערב פסח, און די גאנצע צייט איז פסח, הייסט שואל בענין. אז בדרך כלל די וואס איז יעצט די סוגיא הייסט ענין, פאר פסח נעמט דאס איבער די סוגיא אזוי ווי.

Speaker 1: ניין, איך געדענק אז ס'שטייט אין געוויסע מפרשים אויף יענעם.

Speaker 2: יא, יא, יא. נזקקין לענין.

Speaker 1: ניין, גוט. גייט מען... ס'איז אינטערעסאנט, איך מיין אז ס'איז דאך פשוט, איך וואלט געזאגט אז מ'דארף אים אפילו נישט פרעגן שלא בענין. זעט אויס אז מ'דארף יא ענטפערן פאר יעדן וואס פרעגט. מ'דארף נאר ענטפערן דעם וואס האט געפרעגט לענין.

הלכה ה' (המשך) – מעשה ושאינו מעשה

Speaker 1: **מעשה ושאינו מעשה,** איינער פרעגט הלכה למעשה און איינער פרעגט עפעס וואס איז נישט נוגע. **נזקקין למעשה,** זאל מען קודם... זאל מען זיך נוהג זיין, נישט קוקן, נאר זיך אפגעבן מיט דעם וואס פרעגט למעשה.

הלכה ה' (המשך) – הלכה ומדרש

Speaker 1: **הלכה ומדרש,** איינער פרעגט א הלכה און איינער פרעגט א ענין פון אגדה, מדרש, **נזקקין להלכה.**

דיסקוסיע: וואס מיינט "מדרש" אין דעם קאנטעקסט?

Speaker 2: איך מיין אז מדרש איז דאך פשטות פשט אין פסוקים, וואס איז נוגע צו אגדה?

Speaker 1: אה, מ'לערנט עס ארויס, זייער גוט. נזקקין להלכה, קודם די הלכה וואס מ'האט צו טון, נישט פון וואו מ'ווייסט די הלכה.

הלכה ה' (המשך) – מדרש ואגדה

Speaker 1: אבער מ'פרעגט **מדרש ואגדה,** עפעס וואס מ'...

Speaker 2: אה, מדרש מיינט ער מדרש הלכה, פשט פון וואו מ'לערנט ארויס עפעס.

Speaker 1: אה, ס'איז אזוי. און א צווייטער פרעגט א ענין פון אגדה, **נזקקין למדרש.**

הלכה ה' (המשך) – אגדה וקל וחומר

Speaker 1: **אגדה וקל וחומר,** איינער פרעגט אגדה און איינער פרעגט וואס, למדנות?

Speaker 2: א קל וחומר איז א קל וחומר, כפשוטו.

Speaker 1: א קל וחומר מיינט א סברא, איינע פון די...

Speaker 2: נישט א מדרש. איינע פון די י"ג מידות, ניין?

Speaker 1: אפשר איז דאס נישט די רמב"ם, אפשר אנדערע מענטשן. א קל וחומר, אקעי, לאמיר זאגן א שאלה, ער פרעגט פון די נושא פון א קל וחומר.

Speaker 2: איך ווייס נישט, איז א קל וחומר ענליך צו ענין פון מדרש ואגדה, יא?

Speaker 1: ניין, מדרש איז ווען מ'לערנט ארויס פון א פסוק. י"ג מידות, א קל וחומר איז איינע פון די י"ג מידות וואס מ'לערנט ארויס די תורה. אבער ס'זעט אויס אז ס'איז מער א חשוב'ע, ס'איז מער למדנות.

חידוש: פארוואס קל וחומר איז העכער ווי אגדה

Speaker 2: א קל וחומר איז א ראציאנאלע זאך, ס'איז מער סעריעס.

Speaker 1: ס'זעט אויס אז מ'האלט עס מער ווי מער למדנות, איז מער גאר.

הלכה ה' (המשך) – קל וחומר וגזירה שוה

Speaker 1: אויך קל וחומר איז גזירה שוה, אויך ער איז די זעלבע זאך, נישט קוקן לחומרא.

דיסקוסיע: פארוואס איז קל וחומר העכער ווי גזירה שוה?

Speaker 2: ווייטער, ווי איז א גזירה שוה איז א סברא דמדרש לחומרא?

Speaker 1: איי, איך קען פארשטיין, ווייל קל וחומר, ווען דו שמועסט מיט דעם תלמיד, דו שארפסט אויס זיין סברא מער ווי גזירה שוה. גזירה שוה איז א piece of information, אבער קל וחומר איז א וועג פון אויסארבעטן די מחשבה, ווייל עס איז אלץ סברות.

Speaker 2: נישט קלאר, דאס איז אלץ די זאכן וואס ער ברענגט דיר.

הלכה ה' (המשך) – שני חכמים ושני תלמידים שואלין

Speaker 1: הוי א שואל, איך חכם ואיך תלמיד. איינער איז שוין א חכם, און איינער איז שוין א חכם, און איינער איז שוין...

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – סדר קדימה ביי שאלות, קדושת בית המדרש

הלכה ג' (המשך) – קל וחומר און גזירה שוה

אויך קל וחומר וגזירה שווה אויך, ס'איז דאך אלעס קוקן אויף קל וחומר. ווייטער, ווייל גזירה שווה איז א סארט מדרש לחומה.

איך קען פארשטיין, ווייל קל וחומר, ווען דו שמועסט מיט דעם תלמיד, דו שארפסט אויס זיין סברא. מייבי גזירה שווה גזירה שווה, ווייל עס איז א פיס אוו אינפארמעישאן. אבער קל וחומר איז א וועג פון אויסצושארפן דעם מחשבה, ווייל עס איז אלץ סברא. ס'איז נישט קלאר, דאס איז אלץ דאס וואס ער ברענגט דיר.

הלכה ג' (המשך) – סדר קדימה ביי שאלות פאר'ן מתורגמן

הוי אשאלים, אחד חכם ואחד תלמיד? איינער איז שוין א חכם און איינער נאך א תלמיד פונעם חכם. ס'קומט צום חכם, קודם מען איז נזקק פארן חכם. אבער ס'איז אינטערסאנט – דער חכם ווייסט דאך שוין אלעס אליין. **שניהם חכמים** אלס איינס, דער חכם איז שוין נישט קיין תלמיד וואס ער ווייסט שוין אלעס אליין.

הלכה בשאלה, דער תלמיד דארף וויכטיגער צוקומען צום רבי'ן. אוקיי, ס'קומט צום חכם יא. יעדער חכם איז אמאל געווען א תלמיד, ס'קען זיין אז ס'איז יא מיט כבוד. דער חכם קומט מער כבוד, תלמיד וחכם – ס'קומט דעם תלמיד מער כבוד ווי דעם עם הארץ.

שני חכמים אדער שני תלמידים אדער שני עם הארץ, אדער שאלו שניהם שתי הלכות, אדער שתי שאלות, אדער שתי תשובות, אדער שתי מעשים, ס'איז ווי אזא מתורגמן מייעטו. יעצט קען דער תורגמן צוזאגן, דא רעדט מען אויב דער תורגמן איז דער וואס ענטפערט. אדער תלמיד חכם, אדער זיכער, א תלמיד חכם איז דאך זיכער אז ער קען ענטפערן.

חידוש: די הלכות זענען פאר'ן מתורגמן, נישט פאר'ן רבי

ער מיינט דיר צו זאגן, אז אפשר דארף נישט דער תורגמן גיין פרעגן דעם חכם. ניין, ניין, דארף יא. ער מיינט זאגן, אז ער דעסיידט ווער איז קודם, ער דעסיידט וועמענס שאלה איבערצוגעבן צום רבי'ן. אהא. די הלכות, בכלל, די הלכות זענען די הלכות פארן מתורגמן, ווייל דער רבי אליין קען דאך אליין דעסיידן וואס ער וויל טון.

רעדט זיך דא, מען פרעגט, מען שיקט ארויף נאוטס פארן רבי'ן, איך ווייס נישט וויאזוי עס ארבעט. מען האט געפרעגט פארן מתורגמן שאלות, און דער מתורגמן דארף מחליט זיין וועמענס שאלה גייט ער יעצט זאגן ביים שיעור, גייט ער פרעגן פארן רבי'ן. זאגט ער אז אויב ביידע זענען די זעלבע, איז וואס ער וויל.

הלכה ד' – אין ישנים בבית המדרש / קדושת בית המדרש

סאו, דער רמב"ם ווייטער, מ'האט פריער געלערנט אז מען דארף זיין ביינאכט אין בית המדרש לערנען. סאו, דער רמב"ם האט א פשט אז מען טאר נישט שלאפן אין בית המדרש, א ביסל אלע לערנען. בית המדרש איז דער פלאץ וואו דער רבי לערנט פאר די תלמידים. נישט פונקט ווי דער לעצטערביידע האבן געזען בית הכנסת, מ'לערנט אליין. יעצט רעדט מען וואו דער רבי לערנט פאר די תלמידים. רייט? דער רמב"ם, **אין ישנים בבית המדרש,** מ'טאר נישט שלאפן אין בית המדרש.

יא. **"כל המתנמנם בבית המדרש",** און מתנמנם מיינט שוין דרימלען, אפילו א שוואכערע שלאף.

חידוש גדול: "בית המדרש" מיינט בשעת הלימוד, נישט דער בנין

דער חידוש איז, בית המדרש מיינט נישט דווקא דער בנין. איך מיין אז בית המדרש מיינט, אסאך מאל זעט מען "נעשה בית המדרש" מיינט בשעת הלימוד. וואס אונז רופן א שיעור הייסט אין חז"ל א בית המדרש. ס'איז נישט דוקא אין דער בילדינג. ס'איז דער זמן אויך, נישט מיט דארשן, וואס מ'לערנט. דער מקום איז דער זמן. בשעת'ן לערנען. דער בית המדרש, ווען ס'שטייט ביי בית המדרש, מיינט נישט אין דער שטאט, נישט קדושה בקדושת המקום, נאר ס'איז א פלאץ וואו אידן זיצן לערנען. אין די צייט וואס ער לערנט. נישט נאר די פלאץ, אין די צייט. ביים שיעור שלאפט מען נישט. דאס איז דער עיקר.

"כל המתנמנם בבית המדרש, אפילו ער האט געדרימלט אין בית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים." ס'איז פשוט, ער וועט צווריסן, ווייל ער גדענקט א האלב שטיקל דא, א האלב שטיקל דארט. ס'איז זייער גוט. **"חכמתו נעשית קרעים קרעים, תלמוד לומר 'שנים עשר נשיאים'."** אז דער וואס שלאפט אין בית המדרש, ער וועט צוריקגיין צו א צוריסענע מלבוש.

דער וואס גייט בכלל נישט אין בית המדרש, ער קען זיך אינגאנצן ארומדרייען אן א העמד. אבער אפילו דער וואס מיינט אז ער איז זייער מיד, ער גייט אין בית המדרש און ער כאפט זיך א דרימל, זייער גוט.

אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה

"ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה". מ'טאר נישט רעדן קיין אנדערע שמועסן אין בית המדרש, נאר פון דברי תורה. אזוי ווייט זאגט ער, אפילו **"מי שנתעטש"**, איינער האט געמאכט אן עיטוש, און די געווענליכע סדר איז, ס'איז אן ענין פון נימוס אז מ'וואונטשט אים אן רפואה, מ'זאגט אים אז דיין עיטוש זאל זיין א רפואה, זאגט מען נישט "רפואה" אין בית המדרש. אויב אזא זאך זאגט מען נישט, אנדערע זאכן טאר מען זיכער נישט טון. ס'איז א שטרענגע הלכה.

ניין, אז דער רבי וויל ארייננווארפן איז איין זאך, אבער די אנדערע הלכות איז ווען מ'וויל נישט. ווען מ'וויל נישט, זאגט מען "העלאו, האלט אים מיט נאשי, קענסט פלאצן". מ'רעדט דא אן ענין פון כבוד פאר'ן רבי, אז דאס איז אן ענין פון... ס'איז נישט כבוד, ס'איז סעריעס. אזוי זאל מען לערנען. דו געדענקסט מיר האבן געלערנט די תורה, ס'איז קום דא אפאר סעקונדס וואס מ'קען לערנען, און אין יענע סעקונדס אויך ענטפערן די פאון, אויך זאגן רפואה? דאס איז דאך זייער שווער.

קדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת

די רמב"ם, **"קדושת בית המדרש",** די קדושה פון די פלאץ וואו מ'לערנט תורה, איז נאך חמור'ער און נאך הארבער פון קדושת בית הכנסת.

דאס מיינט די צייט וואס מ'לערנט, בשעת הישיבה. ס'איז נישטא קיין קדושה אין קיין בילדינג. א בית הכנסת האט אפשר א קדושה אין די בילדינג, אבער א בית המדרש, דאס הייסט "בית המדרש", ס'שטייט נישט "בתי מדרש". ס'איז נישטא קיין בתי מדרש. "בית המדרש" מיינט בשעת השיעור.

אזוי האלט איך, אבער ס'איז א חידוש וואס איך זאג, אפשר וועלן נישט די מענטשן כאפן דאס, נישט אבער אזוי זעט מיר אויס די דיוק פון די לשונות געוועגליך. ווייל וואס הייסט "אין משיחין בבית המדרש"? דו טארסט נישט נאכן שיעור זאגן א גוט מארגן? ס'מיינט צו זאגן בשעת'ן לימוד.

תירוץ אויף די סתירה מיט'ן שולחן ערוך

יא, אין שולחן ערוך אין הלכות תלמוד תורה שטייט דא מער, מ'רעדט וועגן דעם, ס'איז דא די רמ"א און דאס, ס'איז אן אנדערע זאך. דארט שטייט קלאר פארקערט, אז מ'שלאפט יא, דארט האבן די חכמים געשלאפן אין בית המדרש אין אנדערע פלעצער. אבער דאס מיינט בשעת די לימוד, דאס איז וואס איך זאג. ס'איז נישט קיין פראבלעם בכלל, לפי דעתי.

סיום

אקעי, דאס איז פרק... וועלכע פרק האבן מיר יעצט געלערנט? פרק ד'?